

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1870.

12:e årgången

1:a häft.

Innehåll:

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

TOLFTE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM,
P. A. Norstedt & Söners förlag.

STOCKHOLM, 1870.

NORDNÄS OLVENOR.

TOLLETTA

STOCKHOLM, 1870.

P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

Nyårsnatten 1870.

Snart toflslagen ljuda i midnattens tid;
Ett år flygtar bort, och ett nytt år tar vid.
Min själ, till din räkenskap gå!
Då Herren i år kom till vingården sin,
Att frukten, den goda, åt sig samla in,
Hvad fick utaf dig Han väl då?

Säg, är du det trädet, som ofruktbart står
Och jorden förhindrar blott, år efter år —
Dess dom har i Skriften du läst —
För hvilket dock Frälsaren bönfallit har,
Och som endast därför ännu får stå kvar
Tills skördetid kommer härnäst?

Kanhända du är ock den tjenaren, som
Då kallad han blef sade »Ja», men *ej kom*,
Missaktande kärlekens bud?
Kanhända du är ett slags Judas i smått,
Som verldsliga förmåner lätt ha förmått
Att sälja din Herre och Gud?

Och kanske, i gästabudssalen, du är
Den sjelfkloke gäst, som *ej* bröllopsskrud bär,
Som Konungens eldsblick snart når?
Och kanske af »fåvitska jungfrurna» en,
Som Brudgummen icke skall känna igen,
Då »utanför dörren» du står?

Säg, dväljs du i egenrättfärdighets ro?
Hur är det bestäldt med din kärlek, din tro,
Är Kristus ditt lif och din fröjd?
Din nästa, hur har du väl honom bemött,
Och pligterna dina, hur har du dem skött,
Var trogen du, tålig och nöjd?

Har fåfängligt ord ej din tunga berört,
Har du ej ett högfärdigt lefverne fört,
Ej följt dina lustars begär?
Hur var det i motgång: var »bördan» dig »lätt»?
Hur var det med bönen, säg, bad du väl rätt
Och träget, som Skriften oss lär?

Den Heliga Skrift se'n, är den dig en skatt,
En spis och en dryck och ett ljus i din natt,
Och tror du Guds sanning deri? —
Men svara på frågorna nu hvad du kan,
Göm ingenting undan, var öppen, var sann,
Hur utslaget än månde bli!

Jag fattiga själ, ack, blott *ett* svar jag här
Kan gifva: att *skyldig* — *allt* skyldig jag är;
Det säger mig samvetets röst!
Men fast mig min skuld öfver hufvudet går
Och fast jag för Domaren bäfvande står,
Är *Han* dock — just *Han* — all min tröst.

Ja Herre, jag vågar min blick lyfta opp
Till Dig, ty Du är ock en syndares hopp.
Din nådesbrunn mig ej tillslut!
Jag tror — hjälp min otro! Gör hvit såsom snö
Min blodröda skuld — och »det stärk, som vill dö»!
Jag vet: Du mig »kastar ej ut»!

E. K.

1. Blad ur reseanteckningar.

II.

Den internationella archeologiska kongressen i Köpenhamn.

(Den 27 Aug.—3 Sept. 1869.)

Il n'est pas sorti et ne pouvait sortir, du Congrès de Copenhague, un ensemble de conclusions directes; mais chacun est parti la tête pleine de notions nouvelles et l'esprit éveillé sur les vues, qui doivent résulter de ces notions.

Henri Martin.

Som vi ej anlände till Köpenhamn förrän dagen och snart sagdt timman för kongressens öppnande, kunde jag ej få vara med om denna högtidlighet, obekanta som vi voro med ställningar och förhållanden på platsen. Jag fick derföre åtnöja mig med beskrifningen derpå och erfor sålunda, att samlingen varit lysande, att hela den danska konungafamiljen och bland dem »vår prinsessa» varit närvarande, att åtskilliga sånger, äfven svenska, afsjungits af en dubbelkvartett af studenter, och att etatsrådet *Worsaae*, kongressens president vid detta möte, med ett ståtligt helsningstal på flytande fransyska bedt fremlingarne vara välkomna och inledt kongressens förhandlingar. I detta tal egna- nades en gård af vördnadsfull tacksamhet, ej allenast åt den bortgångne utmärkte dansken, *C. J. Thomsen*, en af den för- historiska archeologiens mest framstående förkämpar, utan äfven åt tvenne andra af denna vetenskaps veteraner, professor *Sven Nilsson* från Lund och Geheime-Archivrath *Lisch* från Schwerin, som båda voro närvarande.

Hade jag gått miste om allt detta, fick jag dock snart nog förhoppning om att hädanefter blifva mera gynnad af om- ständigheterna, ty mitt namn var nu behörigen inskrifvet på listan bland kongressens medlemmar, i hvilken egenskap jag äf- ven erhöll ett inträdeskort till de blifvande sammankomsterna, och det första bruk jag skulle göra af mina nyvunna privilegier blef deltagandet i den gemensamma middagen, som samma dag var anordnad i Vincents restaurationslokal och skulle ega rum kl. 5.

Det var ej utan en viss försägdhet, jag vid min mans arm inträdde bland denna församling af utmärkta män från de flesta af Europas länder och bland den mörka skaran spejade min blick ifrigt efter några ljusare färgblandningar, som för mig skulle yppa närvaron af fruntimmers-toiletter. Vid upptäckten deraf kände jag mig också mer *à mon aise* och denna angenäma känsla stegrades yttermera genom de bekantskaper, som snart nog inleddes. Vi fingo dock ej mycken tid, hvarken till granskning eller conversation, innan vi kallades till middagen. Den serverades i en stor, hög och ljus sal vid trenne långa bord för öfver 200 personer, och sedan vi fått oss våra platser anvisade vid det öfversta, på tvären stående, funno vi tillfället ganska gynnsamt för en öfverblick, så väl af det hela, som af dess många intressanta detaljer.

I vårt grannskap varnade vi sålunda snart de personligheter, hvilka i det närmaste kunde sägas utgöra denna lysande församlings centrum och främst bland dem kongressens president, etatsrådet *Worsaae*, som med all en verldsmans fina takt, städse uppmärksamma blick och lediga hållning gjorde *les honneurs* och bildade sammanhållningspunkten för denna märkvärdiga blandning af skiljda nationaliteter och heterogena elementer. Bredvid honom satt en åldrig man, hvars grånade lockar och ungdomligt strålande ögon dock syntes mötsäga hvarandra, och i denne igenkände jag vår frejdade landsman, professor *Nilsson*, och vid hans sida den unga deltagarinnan i den gamles arbeten och färder, mödor och triumfer, hans dotter *Ida*. Vi fingo endast tillfälle att utbyta en vänlig helsning, då min uppmärksamhet drogs åt ett annat håll, der en man med ett originelt och godmodigt utseende tilltalade mig och, pekande på en af de många små stjernor, hvilka, hängande på en guldkedja, prydde hans bröst, gjorde anspråk på att blifva känd och uppmärksammas af svenskar. Det var nemligen nordstjernan, som han visade mig och som tillkännagaf, att man äfven i vårt fädernesland velat gifva en hyllning åt *Lisch's* förtjenster om vetenskapen. Äfven hos denne archeologiens veteran, hvars jovialiska leende vittnade om ett lyckligt temperament och hvars lifliga blickar och åtbörder ersatte bristen i ord, då han måste begagna sig af det fransyska språket, kunde man ej märka att mer än sjuttio år tyngde hans skuldror. Min uppmärksamhet fästades nu vid en annan personlighet af, som det tycktes, helt olika skaplyne. Det var fransmannen *M:r de Quatrefages*, Membre de l'Institut, utmärkt

både såsom anthropolog och zoolog, hvars kala hjessa, omkransad med tunnt gråsprängdt hår, mer tycktes tyda på trägna, mödosamma själsarbeten än på årens härjningar, ty pannan var högburen, hållningen vittnade om medelålderns kraft och spänstighet, och den lugna, allvarliga blicken om oförminskad skarpsinnighet och tankedjup. Till sätt och utseende föreföll han mig som typen af en fulländad gentleman och i förmåga att uttrycka sig med på en gång sakkunskap och klarhet, med elegans och värdighet, öfverträffades han ej af någon. Samma angenäma intryck väcktes ej hos mig af en annan framstående man, professor *Karl Vogt* från Genève, hvilken under diskussionernas lopp mer än en gång uppträdde i opposition mot *Quatrefages*. Måhända bidrog dertill den omständigheten att till hans namn bifogades såsom egenskapsord uttrycken atheist, materialist och rabulist — ord, hvilka ej vunno genklang hos mig. Att dessa antydningar ej saknade grund, derom vittnade till en del redan hans utseende, så väl i den kraftigt byggda, välfödda kroppen som ock i det om djerfhet och okuffig vilja talande ansigtsuttrycket, och om sina i alla riktningar frisinnade åsigtger lemnade han ej länge sina åhörare i okunnighet. Det binamn man gifvit honom: »*Kraft und Stoff*», förefaller också ganska berättigadt. Han har stor makt öfver ordet, uttrycker sig med största ledighet och fyndighet, ofta med qvickhet, och förefaller i synnerhet stark i dialektik; också deltog han gerna i diskussionerna, men afklippte dem stundom med ett *bon mot* i stället för med en vetenskaplig bevisning. Hans ofta nog förekommande, till hån gränsande anspelningar på den religiösa tron gjorde dock på mängden af hans åhörare ett vidrigt intryck. Född preussare, professor i Giessen, djupt invecklad i 1848 års revolutionära rörelser, medlem af den yttersta venstern i Frankfurter riksförsamlingen af samma år, har han sedermera antagit Schweiz till sitt nya fädernesland och blef 1852 kallad till professor i geologi i Genève. Bland kongressens hufvudpersoner må äfven nämnas dess båda stiftare: cavaliere *Capellini*, professor i geologi vid universitetet i Bologna, och professor *Desor* från Neuchâtel. Den förre, ung till åren, liten och spenslig, såg alltför obetydlig ut att vara en professor, tycktes mig. Men denna föreställning vek snart vid närmare bekantskap. Visst hade han ej hunnit så långt in på trettioalet, men själsarbete och måhända äfven lidande gifvo hans något tärda drag mannaålderns stämpel och dessa lifvades på ett förunderligt sätt, när han talade, och sär-

deles när ämnet berörde de två vetenskaper, åt hvilka han offrade sina bästa krafter — geologien och archeologien. Den senare, rättfram och godmodig i sitt väsende, som dock bär stämpeln af en viss republikansk värdslöshet, är äfven en utmärkt geolog och har tillsammans med den berömda *Agassiz* gjort viktiga forskningar inom geologiens och paläontologiens områden. Han har äfven mycket sysselsatt sig med undersökningar af de i flera Schweizersjöar under vattenytan förekommande påbyggnaderna *) och har derom utgifvit ett arbete: *Les Palafittes du lac de Neuchâtel*.

Men vi komma på detta sätt aldrig från bordet, torde någon af mina läsare tänka, och som jag verkligen börjar befara detsamma, måste jag dels göra mina presentationer knapphändigare, dels gömma åtskilliga till ett annat tillfälle. Såsom våra bordsgrannar ihågkommer jag vidare kongressens generalsekreterare, hr *Valdemar Schmidt*, som för alla hade ett förekommande ord och ett förbindligt leende, och Fräulein *Mestorf*, ett ännu ungt fruntimmer, med ett fint och intelligent ansigte, som, ehuru född tyska, tillbragt någon tid i Sverige, med hvars språk hon gjort sig så fullkomligt förtrolig, att hon till tyskan öfversatt åtskilliga af professor Nilssons arbeten.

Vid ett af de andra borden märkte jag en man, hvars krökta näsa och mörklockiga hår tyda på orientaliskt ursprung och hvars namn är sammanflätadt med Danmarks nyare historia — det är *Orla Lehmann*. En annan politisk personlighet, som väl äfven spelar en rol i dess *nyaste* historia, är den unge mannen der borta med rundt, rödlätt ansigte och ett bestämdt uttryck i sina blå ögon — redaktören af *Dagbladet*, *Bille*. Följer min blick längst efter raderna, träffar jag vidare professor *Hébert*, berömd geolog från Paris, grundlig vetenskaps- och angenäm sällskapsman, som uttrycker sig väl och till sina öfriga goda egenskaper lägger den, att, när det behöfves, öppet och oförbehållsamt uttala sin tanke; hans landsman, historieskrifvaren

*) Dessa märkvärdiga fornlemningar, som på tyska kallas *Pfahlbauten*, på franska *Palafittes* eller *Habitations lacustres*, upptäcktes först i Zürichersjön 1854, då vattenståndet var lägre än någonsin förr varit fallet. De undersökningar, som då gjordes under ledning af D:r *Keller*, utvisade att hela samhällen med innevägnare, som kunde räknas i tusental, fordomdags der varit bosatta. Vid de forskningar, som sedermera anställdes i andra Schweizersjöar, upptäcktes äfven i dem dylika lemningar och af de många föremål af olika slag, som der blifvit funna, kan man bestämma att många af dessa byggnader datera sig så långt tillbaka som till den äldre stenåldern, ehuru många äfven tillhöra brons- och jernåldern.

Henri Martin, som intager alla, hvilka ej redan i honom värdera den djupsinnige och samvetsgranne forskaren, genom sitt anspråkslösa sätt och milda väsen; kilskriftsuttolkaren, professor *Oppert*, äfven från Paris, ehuru tysk till börden, som åtnjuter stort anseende inom den lärda världen, och deltog i den fransyska expeditionen till Mesopotamien 1851.

Ibland bordsgästerna vill jag dessutom nämna: grefve *Ouvaroff*, president för archeologiska sällskapet i Moskwa, med ett intelligent och öppet ansigtsuttryck; den polske grefve *Przedziecki* med distingueradt utseende, men för de flesta outtalbart namn; rumäniern *Odobesco*, f. d. minister; den ungerske filologen *Hunfalvy Pål* (Paul, förnamnet, sättes enligt bruket i hans land efter familjenamnet), som för språkforskningar gjort en längre resa, under hvilken han äfven besökt vårt fädernesland; signor *Biondelli*, direktör för museet i Milano, med fru; spaniorerna *Tubino* och *Vilanova*, i sitt hemland banbrytare för den nya vetenskapen *), svenskarne *Hildebrand*, *Säve*, v. *Düben*, *Bruzelius*, o. s. v. De flesta europeiska nationer voro, som man ser, här representerade och bland dem föreföllo fransmännen talrikast, ehuru man dock saknade en och annan notabilitet, som t. ex. *Lartet*. Förunderligt nog såg man högst få engelsmän och bland dem inga af vetenskapens koryfèer. Jag hade med temlig säkerhet hoppats att vid detta tillfälle få se Sir *Charles Lyell* och Sir *John Lubbock*, dessa högt ansedda och nitiska fornforskare.

Sinnesstämningen var under middagen ej allenast mycket lifvad, utan äfven, för att låna ett uttryck från tyskan, i högsta grad »gemüthlich». Huru många språk som talades, tror jag mig ej om att bestämma; fransyskan var dock det förherrskande så väl som det officiella, i thy att alla förhandlingar inom kongressen skulle hållas på detta språk. Skålar med sina åtföljande tal föreslogos och druckos i skummande champagne; den första egnades af presidenten à nos dames, till förvåning för många och förtrytelse för andra, som på goda skäl ansett lämpligare,

*) Så kan man väl kalla denna gren af archeologien, ty ehuru Mr *Boucher de Perthes* redan 1836 framkastade åsigten om människans förhistoriska tillvaro eller hennes samtidighet med de utdöda jättedjuren, mötte denna då endast motstånd. Ännu för 17 år tillbaka, sade *Worsaae* i ett af sina anföranden vid kongressen, hade den få anhängare, och ett vid denna tid i en grotta vid Charente i Frankrike gjordt fynd af ben- och flintsaker väckte föga uppmärksamhet. Det var kjökkenmöddingarne och pålbyggnaderna förbehållet att gifva, om ej uppkomst, dock stadga och fotfäste åt den förhistoriska archeologien.

att den tillkommit hans danska majestät, kongressens beskyddare. Då presidenten sedermera föreslog en skål för de män, som kunna anses hafva grundlagt den förhistoriska archeologien och dervid nämnde dansken *Thomsen*, svensken *Nilsson* och preussaren *Lisch*, kallande dem: »*les pères de l'archéologie préhistorique*», tog sig *Lisch* anledning att svara derpå med att föreslå en särskild skål för professor *Nilsson*. »Om vi — *Thomsen* och jag», — sade han, »kunna kallas *les pères de l'archéologie préhistorique, voilà le grand-père*», tillade han, pekande på *Nilsson*, »ty hans forskning har hafva börjat än tidigare och honom tillkommer därför den största förtjensten.» Denna skål dracks med acclamation och archeologerna trängdes omkring sin Nestor för att klinga med honom, tillropande honom »*grand-papa*». Många andra skålar druckos äfven, hvaribland en »udbragt» af *Karl Vogt* för »*la liberté de la recherche*», en af *Bille* för någon annan *liberté* — jag mins ej rätt hvilken.

Den följande dagens förhandlingar börjades medelst besök i museerna, hvaraf det archeologiska, och bland dess afdelningar de, som innesluta »de nordiske Oldsager», utöfvade den största dragningskraft på kongressens medlemmar, hvilka der i stort antal sammanträffade. Detta museum, som har sin plats i Prinsens Palais, beläget bakom Christiansborgs vidsträckta slottsbyggnad, är också väl värdt att beskådas och beundras, ej allenast för den mängd af märkvärdiga och dyrbara fornsaker det innehåller, utan ock för det systematiska och noggranna sätt, hvarpå de blifvit ordnade*). Dessa skatter bestå dels af jordfynd från skilda delar af landet, dels af saker, funna i de s. k. *Kjökkenmöddingarne* (köksaffallshögar), härrörande från den tidigaste perioden af mensklig kultur eller den äldre stenåldern, dels af föremål hemtade ur åtskilliga grafhögar och slutligen af de märkliga torfimossfynden, hvilka under det senaste decenniet riktat den nordiska fornforskningen med ovärderliga materialier.

Kjökkenmöddingarne, dessa betydliga högar**), hvaraf mer än 60 nu blifvit undersökta, förekomma dels på Jutland, dels

*) Förtjensten häraf tillkommer ej allenast dess förste stiftare *R. Nyerup* (1807) och hans efterföljare *C. J. Thomsen* (1815—65), utan äfven i hög grad dess reorganisator och nuvarande direktör, etatsrådet *Worsaae*, som i dessa sina bemödanden varit förträffligt understödd af kammarråden *Strunk* och *Herbst*, samt adjunkten *Engelhardt*, tjenstemän vid museet.

**) Den största af de hittills undersökta ligger vid Meilgaard i Jutland och håller 120 fot i längd och 100 fot i bredd; lagret är på sina ställen öfver 10 fot djupt. Den har sedan årtusenden tillbaka varit beväxt med stora träd.

på de danska öarna, mest på hafsstranden, stundom äfven vid vattendrag. De bestå till största delen af uppbrutna ostron och andra ätliga musslor, men innehålla äfven ben af fyrfotadjur (såsom uroxer, björn, varg, hjort, rådjur, vildsvin och hund, — många af dessa ben klufna för märgs urtagande), fogelben, lemningar af fisk, åtskilliga verktyg af hjorthorn, ben och oslipad flinta, såsom yxor, hammare, nålar, pryglar, kammar, knifvar, flintflisor, stycken af lerkärl af mycket ofullkomlig tillverkning, och brända stenar, som utvisa att de varit begagnade till eldstad. Dessa lemningar, som man anser härröra från den aflägsna tidpunkt i människoslägtets historia, hvilken man benämner den äldre stenåldern (*l'âge de la pierre taillée*) och under hvilken våra förfäder ej hade andra verktyg än af horn, ben och klufven flinta, äro klassificerade såsom de uräldsta man eger af människans uppträdande i Skandinavien. Man har ej vågat, ens approximativt, att bestämma något datum för denna tidsålder, efter hvilken ej några spår lära hafva blifvit upptäckta hos oss, ett förhållande, som gifver stöd till antagandet, att Sverige blifvit senare befolkadt än Danmark.

Näst i tidsföljd torde komma lemningar från de stora stengrafvar, som i Danmark kallas »Runddysser, Langdysser*) och Jättestuer**»), i Frankrike »Dolmens», ehuru väl detta förhållande hör till de ännu af archeologerna omtvistade. Människoskeletter förekomma der ofta i sittande ställning och tillsammans med dessa lemningar har man funnit stensaker, i ej obetydligt antal, bestående af yxor, mejslar, pil- och lansspetsar, o. s. v., äfvensom verktyg af ben, bernstensprydnader och lerkärl. Dylika grafvar lära ej förefinnas hvarken i Norge eller i norra Sverge, men i vårt fäderneslands mellersta och södra delar hafva de dock anträffats.

I den mån stenåldern framskridit, märker man äfven konstfärdighetens utveckling i de vapen och verktyg, som ännu för oss utgöra stumma och dock så värtaliga intyg derpå. När man betraktar de föremål från dess senare period (*l'âge de la pierre polie*), som förvaras i våra museer, måste man ej blott beundra den fulländning i form och utförande, som de förete, men än mer de arbetare, som med så ofullkomliga hjälpmedel

*) Bestående af ofantliga stenblock, bildande grafvens sidor och tak, omgifna med en krans, af endera i cirkel eller i ellips uppställda stenar.

***) Äfven af stenar byggda, men med jord sedermera betäckta grafvar. Dessa innehålla stundom flera kamrar.

förmått åstadkomma detta. Denna tidsperiod i mensklighetens kulturhistoria är särdeles både väl och rikhaltigt representerad i vårt svenska national-museum, kanske rikare än i något annat museum.

Med den senare stenåldern sammansmälter den tidigare bronsåldern, äfven en obestämd tidsperiod, som dock med visshet antages hafva föregått den s. k. jernåldern, hvilkens början af åtskilliga archeologer förläggas till 3:dje århundradet eft. Chr. Emot denna ordningsföljd höjde sig vid kongressen blott en enda röst, som hemställde, huruvida ej jernåldern borde sättas före bronsåldern, då jernet såsom en enkel metall tidigare bort vara känt och begagnadt än den af koppar och tenn sammansatta bronsen (vanligast innehållande 9 delar koppar och 1 del tenn). Denna framställning upptogs dock ej till besvarande och vederläggning, emedan man ansåg frågan redan fullt afgjord och bevisad.

Bronsålderns grafvar antagas af *Worsaae* kunna särskiljas från stenålderns, derigenom att de förstnämnda endast utgöras af högar af mindre stenar, öfvertäckta med jord — ett påstående, som deremot bestrides af Sir *John Lubbock*, hvilken förklarar att man ej på *yttre* kännetecken med någon säkerhet kan åtskilja sten-, brons- och jernålderns grafvar*). Utom tillvaron af de metaller, hvilka bestämdt karakterisera åldern, anser man sig äfven i begrafningssättet kunna finna upplysning häröfver, då under stenåldern liken oftast begrafdes i sittande, nedhukad ställning, hvaremot de under bronsåldern brändes och under jernåldern förekomma liggande. Bland graffynden från bronsperioden finner man svärd och smycken af utmärkt beskaffenhet, tydande på en ganska hög grad af konstsinne och skicklighet.

Af de i det föregående omnämnda fynden, som blifvit upprädfda ur torfmossar och som för sin stora rikhaltighet äro högst märkvärdiga, härröra tvenne från Sönderjylland — Thorsbjergs 1858—61 och Nydams 1859—63, hvilka båda tillskrifvas den tidigare jernåldern — och tvenne från Fyen — Vimose**) 1859—65

*) En särdeles intressant framställning af de facta, hvilka tala till oss om de förhistoriska tiderna, och de antaganden, hvartill de gifvit anledning, finner man i Lubbocks värderade arbete *Pre-historic Times* (London 1865), hvaraf en svensk öfversättning nyligen fullständigt utkommit, under titel: *Människans utillstånd eller den förhistoriska tiden*.

**) För att gifva läsaren något begrepp om omfånget af dessa fynd, må nämnas, att Thorsbjergs upptog en rymd af 7,700 qv.-fot med 10—14 fots djup, Nydams 10,000 qv.-fot, 4—6 fots djup och Vimose 9,000 qv.-fot, 6 fots djup. De i den senare funna sakerna uppgå till antal af mellan 3 och 4,000.

och Kragehuls 1864—65 äfven tillhörande denna ålder, ehuru med tecken till öfvergång till en senare tidsperiod *). Från dessa fynd hafva de danska museerna till sina samlingar erhållit en mängd värderika tillökningar, hvilka i ej oväsentlig mån bidragit att sprida ljus öfver en tid, hvarom ej några historiska urkunder tala. Djupt beklagar man, att de dyrbara Thorsbjergs- och Nydamsfynden, som till större delen förvarades i Flensborgs museum, under kriget 1864 försvunnit, utan att man sedermera lyckats komma de förlorade fornsakerna på spåren. Somliga tro att de råkat i preussares händer, hvaremot andra äro böjda för antagandet, att de ännu befinna sig i sitt hemland, ehuru på det sorgfälligaste undandolda. Måhända skola de af en kommande generation upptäckas såsom ett nytt jordfynd.

För att nu lemna de döda för de lefvande, vilja vi återvända till kongressen, hvars fullständiga titel lyder sålunda: *Congrès international d'archéologie préhistorique*, och dess första egentliga allmänna sammanträde under detta möte, hvilket egderum i universitetsbyggnadens sollennitetssal, den 28 Aug. kl. 1 e. m. 1869 års möte var endast det fjerde i kongressens annaler: de föregående hade hållits i Neuchâtel, Paris och Norwich. *Capellini* och *Desor* äro, såsom redan blifvit nämnt, kongressens stiftare; de utnämndes nu till heders-vicepresidenter. Öfrige vicepresidenter voro, utom *Nilsson*, *Lisch*, *de Quatrefages* och *Vogt*, etatsrådet, professor *Steenstrup*, sekreterare vid danska vetenskapsakademien, utmärkt zoolog och archeolog, geheime-etatsrådet *Fenger*, Danmarks f. d. finansminister, belgiern M:r *Dupont*, direktör för naturhistoriska museet i Brüssel, en helt ung man, med allvarligt och intelligent utseende och som det tycktes grundliga kunskaper samt åtnjutande högt anseende, fransmannen M:r *Alexander Bertrand*, direktör för museet i S:t Germain-en-Laye, utanför Paris, ett museum med storartade och väl ordnade fornsamlingar, och grefve *Ouvaroff*. Dessutom hade kongressen sitt råd, bestående af 8 ledamöter, hvaribland riksantikvarien *Hildebrand* och professor *Hébert*, sina fem skattmästare och sju sekreterare, utom general-sekreteraren Hr *Valdemar Schmidt*. Detta var dess embetsmannacorps.

Presidiet under sessionerna öfvertogs på presidentens anmodan af någon bland vice-presidenterna, och för den första innehades det af M:r *de Quatrefages*. Denna dags förhandlingar rörde sig hufvudsakligen kring ett föredrag af rektor *Bruzelius*

*) Beskrifningar på alla dessa fynd med dertill hörande förträffliga illustrationer finnas utgifna af adjunkten Engelhardt.

från Ystad, angående fynd, gjorda vid en utgräfning af nämnde stads hamnbassin, hvarvid man under det sandlager, som utgjorde hafsbotten, påträffat en torfmosse med en mängd trädrötter samt större och mindre stenar, derunder ett lager af sand och grus med åtskilliga fornlemningar af flinta och brons, och bland dem ett med skurna sirater smyckadt knifskäft af ben. Huru det sistnämnda ditkommit, gaf anledning till åtskilliga hypotheses framkastande och en lifligare diskussion, hvilken slutligen afbröts af *Vogt* med dessa ord: »*messieurs, nous ne pouvons trancher la question; nous n'avons qu'un manche, la lame nous manque.*»

I sammanhang med nämnde föredrag, talades äfven åtskilligt om jordvallens höjningar och sänkningar, och professor *Nilsson* uppmanades att yttra sig om de förändringar Sverige i detta afseende undergått. För ögonblicket ej beredd att ingå i närmare förklaringar deröfver, bad han att få uppskjuta dermed tills en annan dag.

Med anledning af ett stycke af en elefant-tand, hvilket framvisades såsom funnet i grannskapet af Odensee, gaf professor *Capellini* åtskilliga upplysningar rörande de elefantarter, som under den förhistoriska tiden lefvat i Europa och om möjligheten att af tändernas beskaffenhet bestämma arten.

Då inga flera talare uppträdde och som, på det hela taget, ej särdeles liflighet gjorde sig gällande i förhandlingarne, afbröts sessionen tidigare än ämnadt var. Sedan sekreteraren framfört en inbjudning till kongressens utländska medlemmar att följande måndag, dels med jernväg, dels på ångbåt, deltaga i en utflykt till en vid fiskläget Sölager befintlig kökkenmödding, åtskiljdes man, för att ej åter sammanträda förrän tisdagen kl. 1 e. m.

Söndagen egnades af en del bland kongressens medlemmar åt besök i museer, hvarjente åtskilliga enskilda tillställningar egde rum. Vi, tillika med flera af våra landsmän, hade emottagit en inbjudning af en bland våra danska vänner, kammarherre *Wichfeld*, utan att rätt veta hvad den gällde. Vi blefvo dock på ett angenämt sätt upplysta derom, då våra värdar, hvilka, utom den redan nämnde, bestodo af baron *Zytphen-Adeler*, baron *Rosenörn-Lehn*, hofjägmästare *Bech* och hr proprietär *Scavenius*, på förmiddagen kommo med eleganta ekipager för att afhemta oss till en landtlig utflykt.

Sällskapet, bestående af aderton personer, representerade ej mindre än sex nationer — fransyska, spanska, tyska, danska, norska

och svenska — dock var det skandinaviska elementet förherrskande, enär vi voro åtta af moder Sveas barn. I fem vagnar begåfvo vi oss på väg och kosan ställdes norr om Köpenhamn, men följde ej stranden, utan vek af inåt landet. Dagen var vacker och solljus, ehuru ej så varm som de föregående, landskapet var bördigt, väl odladt och väl bebygdt, conversationen lifvad och färden i all måtto behaglig och uppfriskande. Gjentofte, by eller liten stad, belägen vid en mindre sjö af samma namn, genomförs och der, så väl som på andra ställen, der vi reste fram, voro, fremlingarne till ära, många hus prydda med flaggor, förnämligast Dannebrogen, men äfven den blågula helsade oss ofta vänligt. I Lyngby, en by, tillhörande lustslottet Sorgenfri, som bebos af enkedrottning *Caroline Amalie*, stego vi ur vagnarne, afskakade det ymniga dammet och inbjödös att intaga frukost under ett i en trädgård uppslaget tält. Man fick nu först tillfälle att taga hvarandra i närmare betraktande, igenkänna gamla och göra nya bekantskaper, och som allas hjertan tycktes öppna och allas sinnen lifvade gick detta lätt nog för sig. Der t. ex. visade den unge norrmannen *Lorange*, kongressens Benjamin, en yngling med ett öppet och blomstrande utseende, med frimodigt väsende, för professor *Nilsson* några dyrbarheter af guld, byzantinskt arbete, som han funnit i en grafhög i Norge, hvars öppnande han föranstaltat, förtroende den vänlige gamle, att den vackra ringen en gång skulle tillhöra hans Ingeborg, då han funnit henne. Der åter såg man den intagande unga svenskan i lifligt samspråk med *Don Francisco Tubino*, hvars mörka hy och djupa, blixtrande, svarta ögon buro vittne både om hans sydländska ursprung och hans entusiastiska sinne, och han berättade för henne, huru hans frisinnade åsigter i dagens politiska och religiösa frågor mer än en gång satt hans lif i fara. Hans äldre landsman, professor *Vilanova*, hvars glöd åren, erfarenheten, mödan, kanske äfven mången kamp med lifvets vedervärdigheter hade afvalnat, fördjupade sig i archeologiska funderingar med *Fräulein Mestorf*, som vid mer än ett tillfälle visat sig ganska hemmastadd på detta gebiet af det vetenskapliga området, och som troligen, enligt professor *Nilssons* försäkran, skulle blifva en lika förträfflig »custodin» för ett archeologiskt museum, som den *Lisch* hade den lyckan att ega i *Fräulein Buchwald* för museet i Schwerin. På det lifliga sätt, som är fransmannen egendomligt, redogjorde M:r *Rhoné* för min man för åtskilliga förhållanden i sitt fädernesland, under det baron

Zytphen, hvilken fungerade såsom värd, tillsåg att ingenting fattades, och kammarherre *Wichfeld* med mystisk min ur fickan uppdrog ett paket, hvilket han högtidligt uppvecklade och, när dess innehåll — en mängd små flintknifvar — kommit i dagen, utdehan det bland sällskapet, som under allmän munterhet på ett eller annat sätt sökte betjena sig deraf under pågående frukost.

Man fann sig särdeles väl der man var, men som dagens program var rikhaltigt, manade baron *Zytphen* till uppbrott och föreslog en promenad genom en »smuk Bögeskov», der vi på en gångstig skulle genskjuta vagnarne. Kosan ställdes sedermera i ostlig riktning och vid fiskläget Vedbek helsade vi åter det vackra Sundet med dess talrika segel och det kära fosterlandet i bakgrunden. Vagnarne svängde dock snart in i en park och der, inbäddad i lummig grönska, låg Eenrums i engelsk stil anordnade villa, tillhörig greve *Danneskjold-Samsøe*. Egaren sjelf var bortrest, men på ett förekommande sätt emottogos vi af värdinnan, en syster till baron *Zytphen*, och snart spridde vi oss, dels inomhus, beundrande den komfort och smak, som rädde i salongernas anordning, der uppmärksamheten äfven fängslades af mångt konstverk, så antikt som modernt, dels utomhus i parken, der doftande blommor och lummiga buskgrupper pryde de fina, mjuka gräsmattorna, under det högresta träd bjödo på skugga och svalka; stundom stannade vi äfven, tjusta af den herrliga utsigten öfver Sundet, som än här, än der uppenbarade sig för våra blickar.

Men det var ej nu den lugna njutningens tid — i matsalen väntade värdinnan med utsökta förfriskningar, på gården skrapade hästarne »mark med hof» — allt detta måste uppmärksammas och snart rullade vi åter fram på den vackra »Strandveien», hvilken inom kort förde oss in i den mångbepriade Dyrehaven, Köpenhamnarens älsklingstillflykt under sommarmånaderna. Hvem finner ej också danskarnes förkärlek till denna ståtliga och vidsträckta park ganska berättigad och hvem kan skåda de präktiga bokarnes saftiga grönska, utan att instämma i deras beundran? En mängd tätlöfvade hagtornsträd med mörkgröna, glänsande blad ådrogo sig äfven min uppmärksamhet — der de uppstucko på en slätt företedde de en viss likhet med perukstockar.

Vid ett gammalt kungligt jagtslott, Eremitaget kalladt, beläget inom Dyrehavens område och uppfördt 1736 af Christian VI:te, stego vi åter ur vagnarne. Framför oss på den ganska vidsträckta slätten betade ansenliga hjordar af rädjur och hjortar.

Sakta närmade vi oss de vackra djuren, som ej tycktes särdeles skygga, utan tilläto oss att komma sig temligen nära, innan de med behagfulla rörelser och lätta språng aflägsnade sig. Vi inträdde i slottet, som har ett gammaldags utseende, emedan rummens ursprungliga ornering är bibehållen — väggarne äro på sina ställen beklädda med porslin i hvitt och blått — för att från en balkong betrakta utsigten — allt öfver Sundet — hvilken denna gång äfven omfattade Malmö, ja, enligt någras påstående skulle till och med Lunds domkyrka vara skönjbar. Hvert vi än kommo tycktes det som om någon bland värdarne varit i besittning af sagans underbara lampa, hvilken på befallning anskaffade alla önskade förfriskningar, ty öfverallt och äfven här funnos sådana i beredskap för oss.

Genom Dyrehavens vackra lunder, alltmer livvade af promenaderande eller hvilande grupper af högtidsklädda vandrare, förbi Kirsten Piils Kilde, hvars vatten säges besitta en undergörande kraft, gick vår färd vidare tills vi anlände till hôtel Belle Vue, vårt egentliga rasteställe. En både riklig och på alla sätt väl anordnad middag emottog oss der och med baron *Zytpfen* till värd, den uppmärksammaste och angenämaste man kunde önska sig, med intressanta, välvilliga, glädtiga bordsgrannar, med sinnen livvade af den föregående omvexlande färden och med en den herrligaste utsigt för ögonen, ansågo vi ej någon bankett i trefnad kunna öfverträffa denna, som ej heller saknade hvarken skålar eller tal. Uppbrottsorder hörsammades ej gerna, men då aftonens skuggor började sänka sig, företogo vi en promenad till det närbelägna Klampenborg, lyssnade en liten stund till musikens toner i concertsalen, men föredrogo snart svalkan i det fria, och när det mer och mer mörknade kring rymden, drogo vi oss småningom gruppvis till hotellet, der vi alla möttes på den före aftäget bestämda tiden, för att anträda återresan till staden. Tyvärr fingo vi ej under den fägna oss åt det herrliga månsken de föregående aftnarne haft att bjuda på, ty himlen hade nu täckt sig med moln, som till och med läto känna af sig, men denna lilla misräkning kunde på intet vis förminska de många behagliga intrycken af denna angenäma dag, och den förbindelse, hvaruti vi för den stå hos våra vänliga värdar, hör till antalet af dem, som ej låta afbörda sig.

Det var med en viss känsla af oro vi fruntimmer följande dag betraktade himlen, der ondt och godt tycktes strida om herraväldet. Ogerna ville vi försaka nöjet af utflykten till Söla-

ger, ehuru väl vi blifvit varnade för dess strapatser — dessa hade vi beslutat trotsa, mot ett hållregn hade vi kanske blifvit mindre beslutsamma. Förlitande oss på trovärdigheten af ordspråket: »lyckan står de djerfve bi», begåfvo vi oss dock åstad, sammanträffade vid den med flaggor prydda jernvägsstationen med största delen af mötets utländska deltagare och ett ej obetydligt antal af de danska, tillsammans 180 personer, hvilka, försedda med sina för utfärden erhållna biljetter, behörigen inräknades af kongressens generalsekreterare, innan man satte sig i vagnarne kl. 8 $\frac{3}{4}$ på morgonen.

Efter en timmas resa på jernväg, inträffade vi i det minnesrika Roeskilde, som klädt sig i högtidsdrägt för att emottaga archeologerna. De skandinaviska flaggorna, stundom uppblandade med tricoloren, som svajade från fönstren, visade oss vägen till den utanför staden liggande hamnen, der en betydlig folk-mängd samlat sig. Under hurrarop och svängningar med hattarne, stego vi ombord på en liten med flaggor och guirlander snyckad ångbåt, der man skyndade att tillförsäkra sig en plats, och hvar och en inrättade sig *à son aise*, hvilket äfven tycktes ske till allmän belåtenhet, om ock utrymmet var något inskränkt. Norr ut styrdes nu färden på Roeskildefjorden, en gren af den berömda, »blaanende» Issefjord, mot en smal landtunga, der det lilla obetydliga fiskläget Sölager, som i dag skulle förvärfva sig europeisk ryktbarhet, är beläget.

Sedan man något orienterat sig, vexlat igenkänningstecken med sina bekantskaper från föregående dagar, erhållit introduktion till fartygets chef, kommandör *Wilde*, som på ett utmärkt sätt fyllde så väl denna plats som den af värd, redo att underhålla de flesta af sina gäster på deras eget modersmål, serverades frukosten. Det skulle kanske varit kinkigt nog att få något med af denna, om ej herrarne på det mest ridderliga sätt stått damerna till tjänst och på allt vis förekommit deras önsningar.

Här torde jag kanske få gifva luft åt en viss fruktan, som jag vid mötets början ej kunde undertrycka, men som jag sedermera fann fullt obefogad, den nemligen, att man skulle anse oss fruntimmer »*de trop*» vid ett rent vetenskapligt möte och betrakta oss såsom ett slags påhäng. Troligt är, att man ej tänkt sig några damer såsom deltagare i kongressen, ithy att inga danska damer låtit anteckna sig, hvilket vi utländskor ej kunde annat än beklaga, då de kvinliga bekantskaper, som vi derigenom

kunnat få göra bland landets döttrar otvifvelaktigt för oss förhöjt intresset af dessa dagar. Ännu en omständighet styrkte mig i denna förmodan. Då jag nemligen första gången, tillika med min man, inställde mig för att vinna tillträde till förhandlingarne, afvisades jag, ehuru med fullkomlig artighet, och fördes upp till ett omkring solennitets-salen löpande galleri nära taket, hvarifrån det var mig omöjligt att förnimma ett enda ord af hvad som talades nere i salen. Detta rättades dock snart och jag bemöttes sedan alltid på det vänligaste och uppmärksammaste af mötets både deltagare och funktionärer, om också måhända en och annan af de förra fann det »besynnerligt» att se fruntimmer närvarande. Hvarföre skulle man också missunna qvinnan det stora och bildande nöje, som otvifvelaktigt måste ligga i dylika sammankomster och som blott kan bli förfeladt för de mest andefattiga? Behöfver ej äfven hon någon gång draga sina tankar och sin uppmärksamhet från den mängd af små bestyr och omsorger, som dels af pligt, dels af val, dels af omständigheternas tvång upptaga hennes sinne, hennes tid? Hvarföre då förneka henne en och annan läskedryck ur vishetens brunn? Den kan, den bör ej annat än verka välgörande, uppriskande, vederqvickande för hennes sjäslif och männe ej detta, äfven för henne, kan hafva något värde? En af mötets deltagarinnor skrifver också härom: »*Ich kam körperlich geknickt aber geistig erfrischt von Kopenhagen heim.*» Detta för qvinnans egen räkning — men männe hon ej å andra sidan vid dylika sammankomster i någon mån äfven kan utöfva ett förfinande, förmildrande inflytande, männe ej sjelfva det tvång, hennes närvaro stundom pålägger, är till viss grad helsosamt?

Jag tror förhållandet uppfattades så af de flesta, ja, kanske just af de utmärktaste af kongressens medlemmar och som stöd för denna min uppfattning har jag ej blott min egen erfarenhet af deras välvilliga uppmärksamhet, utan anför äfven följande yttrande af *Henri Martin*, som förekommer i hans uppsatser, rörande kongressen, hvilka finnas införda i *Le Siècle*: »*La présence d'un certain nombre de dames, qui s'associèrent résolument, sur terre et sur mer, aux travaux du congrès, donnait un charme de plus à ces voyages, et contribuait pour une bonne part à y entretenir l'harmonie. Nous regrettâmes de n'y pas voir de dames françaises.*»

Efter vi kommit in på kapitlet om mötets qvinliga deltagare, torde det här på ångbåtsdäckets mera profana område

just vara tillfälle att presentera de ej redan nämnda. Vi voro tillsammans sju: två engelskor, två tyskor, en italienska och två svenskor. De flesta af dessa damer tycktes vara vidtberesta. Mrs *Lefroy* hade följt sin man, general *Lefroy*, till Indien; en syster till *Karl Vogt*, M:me *Urlich*, hvars man, plantage-egare från Trinidad, äfven var närvarande, hade flera gånger öfverfarit Atlanten och under de senare nio åren vistats på skiljda orter i Europa för sina barns uppfostran. Mrs *Sparks*, ung och behaglig, var också sin man följaktig, men hon deltog mer sällan i kongressens förhandlingar, emedan hon var målarinna och tog så troget tiden i akt, att hon under sitt besök i Köpenhamn hyrt en atelier, der hon var sysselsatt med ett af Royal Academy *) i London utgifvet prisämne: »Ulysses, återkommen till hemmet och igenkänd af sin forna amma.» Signora *Biondelli* hade med sin man gjort en längre resa och skulle sedan med honom besöka Sverige, Preussen, Sachsen, Österrike och öfver Triest återvända hem för att hvila ut på sin villa vid den tjusande Como-sjön, under det han fulländade sin intressanta res-tur genom att öfvervara Suezkanalens öppnande. För tillfället hade vi med oss adjungerat M:me *Hunfalvy* från Ungern, som med sin make och tvenne vackra mörkögda niëcer genomrest en del af norra Europa.

Allt under det vi af ångan fördes fram mot vår resas mål, helsades vi emellanåt från stränderna af flaggprydda hus och båtar, af högtidsklädda skaror, och då vi efter något mer än tre timmars färd ankommo till Lynäs, landstigningsorten, som vi endast kunde nå medelst båtar, hvilka lågo färdiga att emottaga oss, var en större folkmängd samlad, som med alla tecken af hjertligt deltagande välkomnade fremlingarne. Denna välvilja uttalade sig än tydligare i den omständigheten, att en mängd af traktens innevånare, som förnämligast bestå af bönder, frivilligt infunnit sig med sina vagnar, de flesta hvad vi kalla holsteinare, för att föra kongressens medlemmar till den ungefär en fjerdingsväg aflägsna kjökkenmöddingen vid Sölager. En sådan gärd af hyllning från sjelfva folket, hvilket derigenom uttryckte sitt deltagande för kongressens uppgift och arbeten, (den förhistoriska archeologien är otvifvelaktigt i Danmark en populär vetenskap) gjorde ett djupt och mäktigt intryck på de fremmande vetenskapsmännen. Pastor *Jensen*, hvars bekantskap vi gjort i

*) Denna Londons målare-akademi hade, tills för några år tillbaka, stängt sina lärosalar för qvinliga elever. Tillåtelsen för dem att deltaga i undervisningen återtogs dock efter någon tids förlopp, men åter har tillträde blifvit dem beviljadt — dock blott för ett inskränkt antal, 12 à 14.

Köpenhamn, skyndade emot oss för att på det vänligaste be oss begagna hans »Wienervogn».

Vägen var backig, skugglös och dammig, så att vagnarne voro ganska välkomna, och som en jätteorm slingrade sig det långa tåget fram genom ett landskap, hvilket just ej hade någon naturskönhet att bjuda på. En liten by och flera gårdar passerades; allt såg välbygdt, snyggt och treffligt ut, samt gaf ett godt vittnesbörd om innevånarnes ställning och sinnelag. En gammal dannemand, af redbart, ståtligt utseende, troligen en f. d. soldat, klädd i sin helgdagsdrägt och med tapperhetsmedalj på bröstet, stod i sin port och helsade de förbitagande på militäriskt sätt.

Stället, der kökkenmöddingen var belägen — ett stycke från stranden — var festligt smyckadt med blommor och flaggor, samt hvimlade af folk. Ett par tält voro äfven uppslagna der och i det ena hade man anordnat de fynd, hvilka under de föregående dagarna blifvit uppgräfdade under öfverinseende af etatsrådet *Steenstrup*, som, tillika med några yngre vetenskapsmän, hade tillbragt två dagar på stället, för att låta göra en genomgräfning af kökkenmöddingen. Dessa fynd utgjorde en fullkomlig och ganska rikhaltig profkarta på de märkvärdiga högarnes innehåll och betraktades med största intresse. Detta växte än mer vid förhoppningen att man sjelf kunde blifva nog lycklig att göra dylika och snart fylldes kökkenmöddingens genomskärning med archeologer från, snart sagdt, alla Europas länder, hvilka ifrigt började gräfva med för stunden improviserade verktyg, och hvarje funnet ben, hvarje flintflisa helsades med jubel. Bland fynden förekom äfven en hederslegionsrosett — en omständighet, som väckte stor munterhet och framkallade den skämtsamma frågan, om hederslegionens anor verkligen sträckte sig så långt tillbaka som till den förhistoriska tiden.

Det var, i sanning, en ganska liflig scen och en scen, som näppeligen någon af deltagarne mer torde komma att upplefva. På sjelfva kökkenmöddingen, som är af ungefär samma storlek som en betydlig ättehög, hade på den åt fjorden liggande sidan kongressens förnämsta personligheter grupperat sig med fara för att erhålla sitt fotfäste undermineradt af de ifriga skattgrävarne, hvilka krälade i den bakom dem gjorda genomskärningen. Nedanför på slätten och ofvanpå den sandås, som utgjorde liksom ett ryggstöd för kökkenmöddingen, rörde sig en brokig folkmassa, hvilken, samlad från ställets mer eller mindre aflägsna grannskap, med blandade känslor af intresse, förvåning och nyfikenhet be-

traktade hvad som föregick. Öfver allt detta strålade nu solen på det vänligaste, ty nordanvinden, som dock stundom kändes bister nog, hade bortjagat hvarje molnfläck från den klarblå himlen. En fotograf, som medföljt tåget, sökte på sitt glas uppfånga och fasthålla dessa flyende ögonblick af så högt intresse.

Innan man lemnade medelpunkten för denna dags omvexlande tilldragelser, hvilket ej skedde utan motsträfvighet, tömde resenärerna de sodavattensflaskor, hvarmed expeditionens omtänksamme chef vid debarkeringen försett dem. Dessa, som kringkastades på, i och omkring kökkenmöddingen, tordé sedan något hundratal af år förflutit bidraga att sätta en kommande tids fornforskare myror i hufvudet.

Då vi åter stigit ombord, funno vi att man der väl begagnat den tid, vi varit frånvarande, för att anordna den nu ganska välkomna middagen, hvars alla ingredienser medförts i en vid ångbåten fästad lastpräm, hvilket gaf *Vogt* anledning till anmärkningen, att Danmark vore ett verkligt Schlaraffenland, »*car quand ailleurs on court après son diner, ici le diner court après nous*». Den serverades och intogs äfven under allmän munterhet, ehuru herrarne verkligen med möda fingo skaffa både för sig sjelfve och damerna, ty alla voro matfriska och utrymmet inskränkt, men uttrycket »*pour une dame*» verkade alltid som en trollformel, och vi visste mången gång knappt hvarifrån och huru alla våra behof i mat och dryck så opåkalladt blefvo uppmärksammade. På dryckesvaror sparades ej (enligt uppgift medfördes 900 buteljer och flaskor af diverse innehåll i proviantförrådet), men när champagnen kom, som vår värd blifvit uppmanad att låta väl frappera, befanns detta så fullständigt gjordt, att den helt och hållet frusit till is. Detta gaf anledning till ganska roliga »*qui pro quo*»; och af de serverande begagnades många skiljda metoder för att bringa den efterlängtade drycken i flytande tillstånd. Så skakades buteljen af den ene till dess svetten perlade fram på hans egen panna, under det en annan ur sin butelj droppvis serverade en af damerna, alltefter som dess innehåll hann tina upp vid hans hjerta. Jag har mina goda skäl för antagandet, att alla de olika upptiningsprocesserna dock slutligen kröntes med fullkomlig framgång, ehuru jag på samma gång bör tillägga, att jag ej såg någon af sällskapet »*dépasser les limites*», som fransmannen så höfviskt uttrycker sig. Sinnesstämningen, som hela dagen varit lifvad, nådde nu sin kulminationspunkt och språkföribistringen steg till sin höjd; sällan kunde man begagna

samma språk till den högra som till den venstra grannen. Skålar utbragtes i mängd och talare af alla nationer uppträdde för att tolka sin erkänsla för den danska gästfriheten. Efter middagen var »Samværen» lika lifvig, och på alla kanter försiggingo presentationer, vaxlades kort, meddelades intryck och anekdoter från dagens tilldragelser och uttalades vänliga inbjudningar, både när och fjerran. Af den hvimlande, lifliga mängden skulle jag ännu vilja utpeka en och annan för mina läsare. Den långe, spenslige mannen med det tunna, gråsprängda håret och de yfviga polissongerna, hvilken just nu hoppar upp på bänken för att göra sig hörd, är general *Lefroy*, en af Englands få representanter. Bredvid mig sitter en annan Albions son, ehuru nästan naturaliserad nordbo, *George Stephens*, professor vid universitetet i Köpenhamn, utmärkt språk- och fornforskare, öfversättare af Frithiofs saga och utgifvare af ett för archeologien särdeles dyrbart arbete: *Old-northern Runic Monuments*. Hans rikt nedhängande hår och skägg gifva honom ett egendomligt utseende och öfver hans regelbundna anletsdrag, i hans vackra ögon hvilat ett visst svärmiskt uttryck. Vi tala om både England och Indien, och om qvinnans mission och verksamhet i dessa på en gång så vidt åtskiljda och så närstående länder. Fåfångt söker han dock öfvertyga mig om nödvändigheten att gifva qvinnan rösträtt till de allmänna valen, en åtgärd, som han förordar såsom motvigt för de allt mer kring sig gripande radikala åsigtterna. Hans plats intages af professor *Hébert* och vårt samtal vänder sig kring dennes fäderneslands politiska förhållanden, med hvilka han på det hela taget synes nöjd, menande att han numera växt ifrån oppositionsåldern. Man presenterar nu för mig en yngling med romarnäsa, blek hy, mörka ögon, utsökt klädsel, elegant hållning — hvem kan i honom ana en »ancien ministre et conseiller d'état?» — M:r *Odobesco* från Rumänien. På min anmärkning, att vi i allmänhet torde känna lika litet om hvarandras fosterland, svarade han artigt: »*mais votre pays est assurément plus digne d'être connu, madame*». Han berättar äfven, hurusom hans danske värd och körsven på färden till Sölager gjort honom en mängd frågor, rörande hans land och dess förhållanden — allt genom tolk, förstås — och huru denne slutligen framställt spörjsmålet: »hvadan kommer, att alla dessa lärde herrar, som dock känna så mycket, ej förstå danska?» Ej fullt nöjd med svaret, tillade bonden: »allt hvad jag lärt mig, har dock skett på danska.» Der närmar sig

Don *Tubino* med mer än vanligt strålande ögon — det är något intagande i hans ansigte, så att man känner sig dragen till honom — han slår sig ned bredvid mig och vi språka en stund tillsammans. Han är litteratör, medarbetare i en tidning och ingen af dagens stora frågor undgår hans uppmärksamhet — »de har jag skrivit om», är ofta refrängen till det ämne man afhandlar. »Hur länge har Ni då skrivit?» frågar jag förundrad, i betraktande af hans ungdomliga utseende. »Sedan jag var aderton år», blef svaret. Att döma af hans yttranden, tyckes under de senare åren ej så obetydligt vara gjordt i hans fädernesland för befrämjande af folkundervisningen, äfven med afseende på flickor. Han har lofvat mig en uppsats öfver kvinnans sociala ställning i Spanien — få se om han håller ord! Men kanske han fått mycket annat att tänka på, sedan sin återkomst till hemlandet, dit han ansåg sig böra skynda — »*car les choses s'y embrouillent*», tillade han. Mr *de Linas*, hvars konversation tyder på vidsträckta resor och mycken bildning, ehuru han mer tyckes deltaga i mötet som amatör än som vetenskapsman, och som dessutom intresserar sig för numismatiken och — damerna, tror jag, gör mig åtskilliga frågor om Fredrika Bremer med hvilken han sammanträffat i Rom, talande om henne med största aktning och beundran, samt om hennes »charmante nièce, M:lle Jenny».

Der står en ifrigt samtalande grupp, bland hvilken en ung, högväxt man i svart sammetsrock ådrager sig vår uppmärksamhet — hvem kan den unge mannen i »sort Flöjel-Kjole» vara? frågar en af våra danska vänner och får den upplysningen, att han härstammar från Canarie-öarne. I en annan grupp igenkänner jag baron *Dücker* från Schlesien, en äldre man med redbart vänligt utseende, som ämnar sig öfver till Sverige, för att efterforska sina släktskapsförhållanden med den greffliga svenska ätten af samma namn; professor *Fraas* från Stuttgart, hvars svartmuskiga, skäggbeväxta ansigte nästan gaf mig intrycket af en kossack; professor *Schaffhausen* från Bonn, med enkelt, flärdfritt väsende, egnadt att ingifva förtroende; professor *Virchow* från Berlin, en i många hänseenden utmärkt vetenskapsman och läkare, som dock här ej spelar någon framstående rôle, men påstås befinna sig i en generad ställning, ithy att han vid många tillfällen visat sig ej vara Danmarks vän, och slutligen pappa *Lisch*, som han af archeologerna kallas, och som nu med sitt särdeles upprymda ansigtsuttryck, sin bredskyggiga, slokiga hatt

och sin stora svarta halsduk gör sig lätt bemärkt och för ögonblicket är föremål för en tecknares snabba penna.

Fyrstämriga sånger, hvaribland flera svenska, hörde äfven till dagens omvexlande program. Då slutligen Marseillaisen föredrogs, väckte detta ej så obetydlig sensation bland fransmännen, som undrade öfver att sådant kunde tillåtas. Mina läsare finna lätt att under dylika förhållanden tiden ej kunde förefalla lång och man öfverraskades nästan, då ångbåten i skymningen lade till vid Roeskildes hamn, åter helsad med hurrarop af en större folksamling. Man vandrade nu genom en dunkel allé upp till staden, der den gamla, ärevördiga domkyrkan, hvars anor gå ända till XI:te seklet, strålade af hundratals ljus, då den vidöppnade sina portar, för att emottaga fremlingsskaran. Djupt gripande var åsynen af det herrliga, nu fullt restaurerade templet, ett intryck, som än mer förökades af ljufva, melodiska orgeltoner, hvilka, framkallade af mästartehand, brusade genom dess höga hvalf. Det var liksom en stilla fridshelsning från högre rymder, sammansmältande och avslutande dagens brokiga företeelser. Än hvilande, lyssnande till de rika melodierna, än beundrande de många konstverk, kyrkan gömmer i sitt sköte, af hvilka vi dock endast kunde taga en högst flygtig öfversigt, än kastande en blick i grafkapellen, som hänvisa till många af Danmarks historiska minnen, tillbragte vi der en timma, hvar-efter hemfärden företogs med extra tåg. Sällan förspörjer man en sådan enstämmighet i åsigter, som den, hvilken uttalade sig öfver denna minnesrika dag.

Efter de förberedande besöken i museerna, samlades kongressens ledamöter åter i universitetsbyggnaden på bestämd tid, tisdagen d. 31 Aug. Innan klockslaget ljöd, som förkunnade timman för diskussionens början, såg man grupper sprida sig, dels i de rymliga korridorerna, på hvars väggar åtskilliga afbildningar af fornsaker blifvit uppsatta, äfvensom i naturlig storlek utförda teckningar på väf af tvenne på olika ställen i Södermanland (på Ramsundsberget och Göks-stenen) förekommande hällristningar, medförda af vår lärde landsman, professor *Säve*, och af honom förklarade såsom hänsyftande på Sigurd Fafnesbanes saga, ett antagande, hvilket han medelst ett föredrag i ämnet hade för afsigt att bevisa, dels i ett bakom solennitetssalen befintligt rum, der utsökta exemplar af flintsaker, tillhörande enskilda samlingar, voro utställda och der man äfven

såg ritningar, föreställande den för några år sedan uppgrädda begrafningsplatsen vid Hallstadt *).

Men då presidenten visade sig i talarestolen, skyndade alla ifrigt att intaga sina platser och sedan ordförandeskapet blifvit öfverlemnadt åt professor *Capellini*, började dagens förhandlingar med ett särdeles intressant föredrag af professor *Nilsson* öfver den skandinaviska jordvallens höjningar och sänkningar. Man hade först kommit detta fenomen på spåren i början af förra seklet, genom berättelser af skäljägare, som iakttagit att klippor i Östersjöns nordliga del alltmer höjt sig öfver vattnet. Då man äfven varnade tecken, som antydde att delar af södra Sverige deremot sänkte sig, väckte dessa omständigheter så allmän uppmärksamhet, att de blefvo föremål för öfverläggningar vid riksdagen 1747. Denna afgjorde dock den vetenskapliga frågan helt summariskt, förklarande de uppgifna förhållandena omöjliga, emedan de stodo i strid med bibeln. Åtskilliga ovedersägliga bevis anfördes emellertid af professor *Nilsson* för dessa höjningar och sänkningar, och då den älderstigne vetenskapsmannen nedsteg från talarestolen, helsades han med de lifligaste bifallsyttringar af församlingen.

Med honom delade måhända professor *A. Spring* från Lüttich äran af att under denna session framkalla det varmaste och allmännaste intresset. Anledningen till hans uppträdande var ett af *M:r Roujon* insändt anförande om flintsaker, funna vid Villeneuve St: George nära Paris, och en af denne gjord antydning, att kannibalism skulle förekommit bland de ursprungliga egarne deraf. Uppfördrad från flera håll att bekantgöra sina egna iakttagelser, rörande detta förhållande, besteg *Spring* talarestolen och medgaf, att han verkligen beskyllt våra förfäder att hafva gjort sig skyldiga till att äta sina medmänniskor. Stöd för denna anklagelse hade han hemtat från sina undersökningar af den ryktbara bengrottan i Chauveau i Belgien, der han funnit ofantliga massor af människoben, blandade med djurben, alla tillhörande sådana djurarter, som begagnas till föda. Dessa ben hade han, under nio års tid, undersökt stycke för stycke

*) En liten by, omsluten af höga berg och med en nästan otillgänglig belägenhet i den del af öfre Österrike, som kallas *Salzkammergut*. 1846 upptäcktes först der en graf, innehållande skeletter och diverse bronsprydnader. Vid de gräfningar, som sedermera fortgingo från 1847—64, fann man på 2 à 3 fots djup en större begrafningsplats med ej mindre än 993 grafvar och i dessa talrika människoskeletter, till en del väl bibehållna, och diverse saker, såsom prydnader af guld, brons och glas, vapen af jern och brons, verktyg, ler- och glaskärl, o. s. v. till ett antal af 6,084. Man tillskrifver detta märkvärdiga fynd den tidigare jernaldern.

och till sin ytterliga förvåning upptäckt, att alla ben, som innehållit mærg, varit klufna på längden. Sammanställande detta med den omständigheten, att, äfven bland nutidens menniskoätande vildar, mærgen anses för en läckerhet, hvartill endast höfdingen är berättigad, samt vidare med den, att alla de påträffade benen tillhört qvinnor, barn och ynglingar — *et pourquoi, messieurs, parceque, nous autres, nous n'aurions probablement pas été bien appétissants* — kunde han ej frångå den öfvertygelsen, att våra förhistoriska förfäder varit kannibaler.

En ganska liflig diskussion uppstod i ämnet och bland de omständigheter, hvilka af flere bland de närvarande vetenskapsmännen anfördes, såsom iakttagna på skilda orter, förekom ganska mycket, som syntes bekräfta *Springs* åsigt.

Ett ytterligare bidrag till bestyrkande deraf, lemnade professor *Petersen* från Hamburg, då han i en följande session meddelade åtskilliga utdrag från gamla författares skrifter, hvilka tyda på tillvaron af menniskoätande i Europa ännu under 3:dje och 4:de seklen. Han tillade en förmodan, framkastad af fräulein *Mestorf*, att beskrifningarne på troll och menniskoätare i många af våra gamla folksagor just torde vara reminiscenser af detta bruk.

Föredrag af riksantikvarien *Hildebrand* om stengrafvar i Westergöthland, af professor *Fraas* om lemningar af mammothdjur i Schwaben och af don *Tubino* om stengrafvar och fornlemningar i Andalusien åhördes alla med spänd uppmärksamhet och stort intresse.

Den senare inledde sitt anförande med att omnämna, det hans fädernesland ej vore så fremmande för de rörelser, hvilka föra menskligheten framåt, som man i allmänhet antar. Det spanska folket har med entusiasm helsat vetenskapens nyaste triumfer öfver traditionens fördomar. Ännu hafva dessa sträfvan- den visserligen många hinder att bekämpa, men ett folk, som har så stolta historiska minnen att uppvisa, som varit Europas värn mot islamismens framträngande, och som nu reser sig som *en* man för att bryta fördomens bojar och tillintetgöra sjelfva spåren efter sin förnedring, sedan det framtett det sällsynta skådespelet af en revolution med ringa blodsutgjutelse, förtjenar dock det undseende, som väl höfves dem, hvilkas öfverlägsenhet villigt erkännes — ord, som emottogos med allmänt bifall.

Men fruktande att uttrötta mina läsares tålmod, och dessutom inskränkt af ett begränsadt utrymme, vill jag ej alltför

utförligt uppehålla mig vid de följande förhandlingarne, och under dem upplästa föredrag, utan endast omnämna sådana bland dessa, som väckte mesta intresse och deltagande. Af det redan anförda torde framgå programmets art och beskaffenhet, och det i allmänhet klara och lefvande framställningssättet, med en och annan humoristisk anstrykning, den ofta lifvade och pikanta diskussionen, förfelade ej att intressera, upplysa och angenämt upptaga äfven den i vetenskapens djupare schakter obevandrade åhöraren. Det var äfven ett nöje att iakttaga, huru intresset och uppmärksamheten stegrades, huru de vetenskapliga utsigterna vidgades, huru ämnenas mängd och omfång växte med hvarje session och troligt är, att vid kongressens afslutande hos mer än en af dess medlemmar en känsla af saknad gjorde sig gällande, ej blott vid tanken, att »ces jours de fête sont passés», utan äfven deröfver, att mycket måste lemnas åsido, som varit af värde att lära känna och ytterligare diskutera.

De vetenskapliga förhandlingarne fortgingo onsdagen, torsdagen 1—4 e. m. och fredagen 12—3 e. m., då kongressen afslutades. Tisdagen och torsdagen höllos äfven aftonsessioner, hvilka voro särdeles lifvade och utsträcktes ända framåt kl. 11.

Ett med spändt intresse motsedt föredrag var utan tvifvel det, som af etatsrådet *Steenstrup* hölls om kökkenmöddingarne och den aflägsna fornålder *), hvilken af dem betecknas. Denne vetenskapsman åtnjuter både inom och utom sitt land stort anseende såsom skarpsinnig naturforskare, och har inlagt mycken förtjänst i ordnandet af Köpenhamns zoologiska samlingar. För honom, liksom för de flesta af våra nordiska vetenskapsmän, var begagnandet af ett fremmande språk en hämsko för ett otvunget och fritt meddelande af åsikter och iakttagelser. Hans kollega, etatsrådet *Worsaae*, med hvilken han i vissa vetenskapliga frågor har stridande åsikter, hade i detta afseende en stor fördel framför honom genom sin fullkomliga makt öfver fransyska språket. Men om *Steenstrup* ej i detta fall, ej heller

*) Såsom ett bevis på den skarpsinnighet, hvarmed man går tillväga för att utforska våra förhistoriska förfäders seder och bruk, må det tillåtas mig att, efter *Steenstrup*, anföra följande iakttagelser, rörande det folk, som ej efter sig lemnat annan krönika än kökkenmöddingarne. De hafva bott på kusten, såsom fiskare och jägare, men ej som nomader, ty att de haft fasta bostäder, bevisas af djurlemningarne. Man känner nemligen bestämdt tiderna för unga djurs tandombyte och har deraf kunnat se, att i ifrågavarande högar förekomma djur-dödade under olika månader af året. *Steenstrup* lärer äfven gifvit noga akt på hundars sätt att gnaga ben, för att deraf kunna bestämma, hvilka af de i högarne befintliga benen blifvit gnagda af hundar.

i hållningens elegans och uppfattningens liflighet kunde mäta sig med den sistnämnde, hafva dock hans grundliga kunskaper, hans samvetsgranna forskningar och hans redbara, flärdfria väsen förvärfvat honom högt anseende inom den lärda världen, vänskap och sympathi af alla, som närmare känna honom. Hans breda, höga panna vittnar om tankekraft, hans ögon om ett välvilligt sinnelag och då han med ett uttryck af oro och nästan försagdhet i sina drag från kathedern helsade församlingen, emotogs han med lifliga bifallsrop. Hans föredrag var i början så lågmäldt, att det äfven för de närmast sittande knappast var hörbart, men, allt efter som han sjelf värmdes deraf, blef det tydligare och ledigare. När han under den derpå följande diskussionen med *Worsaae*, rörande kökkenmöddingarnes och stengräfvarnes relativa ålder — af *Steenstrup* anses de samtidiga, af *Worsaae* såsom representerande olika kulturstadier, hvaraf kökkenmöddingarne det äldsta och minst utvecklade — allt mera lifvades i försvaret för sin älsklingsteori, flöt äfven hans föredrag lättare och uttryck felades honom ej.

En annan diskussion, som väckte den lifligaste uppmärksamhet, var den, hvilken under den sista aftonsammankomsten hölls mellan *Vogt* och *de Quatrefages*, rörande den s. k. Darwinismen eller de organiska arternas öfvergång och i sammanhang dermed människoslägtets gradvis skeende utveckling från ofullständig till högre utbildning, en teori, hvilken sätter apan bland våra förhistoriska förfäder, och som, af *Darwin* först uppkastad, af *Huxley* vidare utförd, af *Vogt* säges drifven till sin spets.

Ett anförande af professor *Vilanova*, angående archeologiens ståndpunkt i Spanien, vid hvars slut han förevisade fotografien af en microcephal — en människa med abnormt litet hufvud och i följd deraf minimum af hjerna — hvilken såsom obotlig idiot befinner sig på ett spanskt dårhus, gaf *Vogt* anledning att uppträda med påståendet, att dylika microcephaler skulle vara en reproduktion af de urtidens varelser, från hvilka människan härstammar. En grund för detta påstående ville han hemta från analogien med åtskilliga af forntidens utdöda jättedjur, hos hvilka han trodde sig finna en urform för hästen.

Dessa antaganden bestredos på det bestämdaste af *Quatrefages*, som förklarade det vara ett högst godtyckligt bevisnings-sätt att vilja påstå det *vissa* abnormiteter inom djur- och människoverlden skulle betraktas såsom urtyper, under det andra

klassificerades såsom patologiska fenomen. »Om vi nu», förtfor han, »antaga en människa med utvecklade hjerna, såsom en pre-existerande form, hvarföre kunna vi då ej antaga detsamma om en människa, som födes med armstumpar i stället för armar? Eller skall detta föranleda oss att upptaga skälhunden bland våra förfäder?»

»Hvarför icke?» ljöd *Vogts* stämma under den allmänna munterhet, som följde på *Quatrefages'* repliker.

»Skulle man», fortsatte denne, »betrakta ett sådant förhållande af en afbruten utveckling, som ett forntidsstadium; hvad skall man då säga om de dubbla formerna, om den öfverflödiga utvecklingen, såsom förekommande t. ex. hos de siamesiska tvillingarne? Skall sådant måhända anses beteckna ett framtidsstadium?»

Diskussionen mellan de båda lärda, skarpsinniga och väl-taliga vetenskapsmännen fortgick ännu en stund under auditoriets oförminskade intresse och afbröts — »ty sluta den kunna vi ej, om vi fortsätta till midnatt, ja, till i morgon afton», sade *Quatrefages* — utan att någondera förmått rubba den andres öfvertygelse.

Bland de föredrag, som ådrogo sig större intresse, torde äfven få nämnas *Odobesco's* öfver hans hemlands fornlemningar, hvilka synas ganska talrika, ehuru de ännu blifvit jemförelsevis föga undersökta; af *Desor* öfver förhållandet mellan brons- och jernåldern i södra Frankrike och i Schweitz; och af *Schaffhausen* om studiet af den förhistoriska tiden.

Quatrefages höll ett anförande öfver hvad han kallade »les faux kjøkkenmöddings», hvilka högar af musslor, uppstaplade på kusten i södra Frankrike, skilja sig från de danska derigenom, att skaln ej äro uppbrutna. Dessa hade enligt hans åsigt, att sluta af åtskilliga omständigheter, troligen blifvit uppkastade för att tjena till barrikader mot »*messieurs vos ancêtres, les auteurs des véritables kjøkkenmöddings*».

Föredrag af baron *von Düben* öfver i Sverge och Danmark funna cranier från medelåldern, af professor *Nilsson*, uppläst af professor *Hébert*, om afbildningar af människor på monumenter från bronsåldern — ett förhållande som *Desor* bestridt — af riksantikvarien *Hildebrand* om hållristningar, förekommande på klippväggar i Sverge och Norge, af dr *Montelius* om i sydligare Sverge upptäckta minnesmärken från bronsåldern, åhördes alla med stor uppmärksamhet och med bifall.

Om fynd af fornsaker i olika länder lemnades dessutom af åtskilliga bland dessas representanter redogörelser, såsom af *Dücker* från Schlesien, af *Breugel-Douglas* från Holland, af *Fraas* från Württemberg, af *Lerch* från Ryssland, af *Przedziecki* från Polen, af *Vilanova* från Spanien, af *Urechia* från Rumänien, af *Guérin*, *Chantre*, *Cazalis de Fondouze* från Frankrike, af *Lorange* från Norge, och illustrerades de flesta genom förevisande af prof eller afbildningar af dessa fynd. Det var af ganska högt intresse att bemärka den likhet i form, som uppenbarade sig i åtskilliga af dessa föremål från samma kulturperiod i vidt åtskiljda länder, om ock materialet och orneringen företedde afvikande karaktersdrag. Skall detta förhållande anses tyda på några i denna aflägsna forntid befintliga handelsförbindelser folken emellan, eller på en instinktartad, af behovet framkallad uppfinningsförmåga att tillgodogöra sig de hjälpmedel, den omgifvande naturen erbjuder? Då man får tillfälle att iakttaga det många bland de uräldsta former af verktyg och vapen, som man finner bland europeiska fornsaker, såväl som ämnet, hvaraf de äro tillverkade, ännu till dagligt bruk förekomma bland nutidens på den lägsta kulturgrund stående vilda folkslag, känner man sig böjd för anslutande till den sistnämnda åsigten.

Fredagen d. 3 Sept. afslötos kongressens förhandlingar, ehuru man ej hunnit genomgå hela programmet (jernaldern vidrördes endast obetydligt) och åtskilliga föredrag (deribland professor *Säves* om Sigurdsristningarne) måste uteslutas för att endast i de tryckta handlingarne meddelas kongressens ledamöter. Sedan presidenten, på rådets tillstyrkan, föreslagit Bologna till mötesplats för 1870 års kongress, och *Capellini* å egna, landsmäns och sin regerings vägnar, dit inbjudit kongressens här samlade medlemmar, försäkrande dem om Italiens varma sympathi för deras arbeten, höll presidenten ett afskedstal, deri han kastade en hastig blick tillbaka på de föregående dagarnes förhandlingar, uttryckande den förhoppning, att de ej varit utan vigt för vetenskapen, och uttalade sin tacksamhet till styrelsens samtliga ledamöter för deras outtröttliga nit och verksamhet, hvarpå han slöt med ett lefve för kongressen.

Då *Karl Vogt* härpå besteg talarestolen, efterträddes den allmänna rörelsen af en djup tystnad, och då han med verklig »Begeistring» tolkade samtliga de utländske kongressmedlemmarnes varma tacksamhet för det sympatiska emottagande,

som kommit dem till del, för alla de bevis af storartad gästfrihet, af hjertlig välvilja, af oafåtligt tillmötesgående, som de från alla håll rönt — ej blott af presidenten och kongressens tjänstemän, utan af alla samhällsklasser, från konungen till bonden, möttes hans tal med ett varmt och enhälligt bifall och ingen var, som ej i detta afseende af fullt hjerta instämde i hans yttranden.

Efter det officiella afslutandet kommo de enskilda afskeden, som ej heller försiggingo utan saknad och rörelse. Många intressanta bekantskaper hade blifvit gjorda, ja, äfven vänskapsförbindelser knutna under dessa dagar, och det var ej utan en känsla af smärta man tänkte på, att alla dessa personer, som under en hastigt förbiilande vecka fört ett så rikt, angenämt och förtroligt lif tillsammans, oförbehållsamt utbytande tankar, åsigter och intryck, snart skulle vara skingrade såsom agnar för vinden, utan att måhända någonsin mer sammanföras. Man sökte dock förminska det plågsamma intrycket af dessa föreställningar genom utbyte af hvarandras »Bilder» och genom att förskaffa sig den fotografiska afbildningen af kökkenmöddingen vid Sölager, sådan den tedde sig vid den archeologiska utflykten d. 30 Aug., och dertill ytterligare föröka dess värde genom dyrbara autografer, som på alla håll begärdes och gäfvos. Ej blott vi svenskar, utan äfven många andra af kongressens medlemmar, beklagade dock, att bland den grupp af utmärkta vetenskapsmän och fornforskare, som utgör taflans medelpunkt, ej kunna återfinna de mest framstående af våra egna — *Nilsson* och *Hildebrand* — hvilka af trötthet och opasslighet varit hindrade att deltaga i nämnde utfärd.

Mycket skulle jag ännu hafva att tillägga om Köpenhamns-museernas utmärkta samlingar, hvaribland de ethnografiska intaga en så framstående plats, och Rosenborgs kan sägas utgöra ett dyrbart historiskt snycke — att ej tala om det, som innesluter Thorvaldsens verldsberömda arbeten — men nödvändigheten tvingar mig att sammanfatta det återstående i möjligaste korthet. Således får jag blott helt flyktigt vidröra fest-representationen på theatern, dit H. M. Konungen af Danmark täcktes inbjuda alla de utländska kongressmedlemmarne, damerna inberäknade. De svenska förhållanden, som afhandlades i det lilla »Festspil» *Farbror*, hvilket öppnade föreställningen, föreföllo väl något fremmande för oss svenskar, men de i stycket inflätade hemlandsmelodierna smekte deremot behagligt våra öron. Der-

på följde *Valkyrian*, pantomim-ballet i 4 akter, magnifik både till uppsättning och utförande, och hvad ämnet beträffar fullkomligt passande i stycke med de föregående dagarnes vetenskapliga förhandlingar, ehuru archeologerna måhända kunde hafva åtskilligt att anmärka, i afseende på den historiska troheten. Banketten på Christiansborgs slott, gifven af H. M. Konungen, lärer äfven varit utsökt präktig och lyckad, men dit fingo vi fruntimmer ej tillträde; vi »morede» oss dock ej mindre vid den lilla trefliga middag amiral *Steen Bille* hade den älskvardheten att tillställa för oss i Tivoli, der han, den vidtbekante sjöofficeren och verldsomseglaren, den kunskapsrike och gladlynte sällskapsmannen, var den angenämaste värd. Dagen afslöts med den fest, som af Tivolis direktion gafs till ära för kongressen och dit samtliga dess deltagare voro inbjudna. Glanspunkterna deri utgjordes af musikunderhållningen under *Lumbyes* anförande och af ett smakfullt och storartadt fyrverkeri.

Våra gemensamma middagar hos Vincent, utmärkta för sitt angenäma, sällskapliga samlif, kunde äfven förtjena sitt omnämmande och erkännande, men också detta måste i all korthet affärdas och jag får endast tillfälle att bifoga ett från hjertat gående »tack» till alla dem, som så vänligt och väsentligt bidrogo till att göra dessa dagar oförgätliga för oss.

Ehuru, såsom redan blifvit nämndt, kongressens högtidliga avslutande skedde på fredagen, voro dock äfven under de tvenne följande dagarne åtskilliga utflygter anordnade för dem af dess medlemmar, hvilka ej voro nödsakade att bryta upp. Som vi, tyvärr, icke tillhörde de senares antal, emedan vår afresa ej kunde uppskjutas, var det derföre med dubbel saknad vi lemnade Köpenhamn ungefär vid samma tid, då våra kvarvarande vänner voro på väg till Roeskilde, hvarifrån sedermera en utfärd gjordes till Jættestuen vid Õm. Att så väl denna lustresa, som söndagens, hvilken hade till mål Hilleröd, Langedyssen vid Trollesminde, Helsingör och Kronborg, var på en gång lyckad, angenäm och lifvad, var lätt att föreställa sig, och ytterligare bekräftades denna vår förmodan af åtskilliga bland våra utländska vänner från kongressen, hvilka sedermera skänkte oss nöjet af sina besök, då de gästade Sveriges hufvudstad. De kunde ej nog prisa sina danska värdars förekommande artighet och en gästfrihet, hvilken, som en af dem uttryckte sig, nästan hade *dépassé les limites*.

Om kongressens betydelse för vetenskapen i sin helhet vill jag blott tillägga några ord, lånade från en artikel: »om *Betyd-*

ningen af de internationale forhistoriske Congresser», som finnes införd i Flyve Posten för d. 22 Sept. 1869, och som, om jag ej misstager mig, har till författare en af våra danska vänner. Sedan författaren antydtt, hurusom de iakttagelser, hvilka göras af samvetsgranne och skarpsinnige fornforskaren, kunna blifva af vigt för många andra vetenskapliga riktningar, framhåller han derjemte nödvändigheten af, att de fakta, hvarpå denne stödjer sina påståenden, underkastas opartisk granskning af vetenskapsmän, som egnat sina studier åt andra forskningsarter, ty geologen, anthropologen, anatomen, zoologen, botanisten, historikern och archeologen hafva alla att lära af hvarandra. »Dette kan kun skee paa en fyldestgjørende Maade», afslutar han sin uppsats, »ved den umiddelbare mundtlige Tankeudvexling, ved en stadigt tilbagevendende personlig Sammenkomst af Videnskabens Stormænd fra de forskjelligste Egne, og saaledes faaer da den periodiske internationale forhistoriske Congres sin overordentlige Betydning saa for Videnskabens som for Menneskeheden i Almindelighed».

St—

2. Diktarepersonligheter.

IV.

N. F. S. Grundtvig.

N. F. S. Grundtvig: Digte. Udvalg ved *Svend Grundtvig*. Forord af *C. Hostrup*. Kjöbenhavn 1869.

Konstnärens mål är att skänka nöje, men Grundtvig är icke någon konstnärsnatur, säger Hostrup i sitt förträffliga förord till den nya upplagan af Grundtvigs dikter. Skaldekunsten var för Grundtvig aldrig mål utan medel för lifvet. I stället att, likt samtida skalder, fly från den torftiga verkligheten in i en rikare drömverld, ville han tvärtom föra dikten ut i verkligheten och dermed gifva den senare den kraft och rikedom som brast henne. Grundtvigs uppgift var icke att trösta ett fåtal bildade

personer med en ljuf dröm, utan att förnya hela lifvet och väcka hela folket ur dess sekelslånga dvala till medvetande af dess ursprung och mål. Hostrup liknar Grundtvig vid de gammal-nordiske skalderna, hvilka i grunden voro mera kämpar än skalder, blott att de hade ett vapen mer än stridskamraterna — *sången*. Likasom de har Grundtvig diktat mera för kamp än för ro skull. Sjelf en kämpatur har han sjungit och sjunger ännu blott om hvad han har kämpat och lefvat för . . . »Han kunde icke tjena som prest i skönhetens tempel, ty det var åt sanningen, hvilken sedd med skaldens ögon blir ett med skönheten, som han invigt sin harpa.» Derfor kan han icke heller mätas med den vanliga estetiska måttstocken, eller blir han, när så sker, underkänd och i längden okänd eller i bästa fall ökänd, såsom han ock ännu i dag lär vara bland sina hyperestetiska landsmän. Deremot har knappast någon nordisk skald så som Grundtvig gjort sig älskad och förstådd af det egentliga folket.

På denna sidan sundet utöfvar Grundtvig på en gång gengångarens fränstötande och framtidstydarens tilldragande makt. Vi se hos honom någonting af vår Ling — lika jättestort men mera harmoniskt; något också af Wallin — mindre formskönt och klart men mera innerligt och djupt. Slutligen ana vi mera än vi känna den mellan *kämpaskalden* och *psalmsångaren* medlande *folkdiktaren*. Huru dessa tre sammansmälta till en, och hvad denne ene innerst tror och ytterst vill, det lär oss den föreliggande diktsamlingen, och vi tro att ingen som har sinne för den poesi, hvilken icke blott skrives men lefves, kan genomläsa densamma, utan att känna sig berörd af en mäktigt lifgivande ande. Vål händer det att man i början öfvervåldigas af den måttlösa rikedom, den hejdlösa kraften i denna poesi; att man stannar och drager efter andan, likt den vågsamme turisten, som från »vindarnes grotta» ser Niagaras vattenmassor nedstörta öfver sitt hufvud, och, likasom han, häpnar mer än man njuter. Men snart har ögat vant sig vid det väldiga skådespelet; det grumliga och förvirrande bortfaller eller upplöses i skum, och det rika stoffet ordnar sig i stora, mäktigt gripande bilder. Att aflocka dessa bilder några spridda drag af den ande, som innerst besjalar dem, och sålunda gifva utkastet till Grundtvigs skaldepersonlighet, lemnande åt läsaren att sjelf i diktsamlingen uppsöka den helgjutna bilden, är allt hvad vi med dessa rader våga åsyfta.

Sången *Till min Fader*, hvarmed Grundtvig beledsagade skänken af sitt arbete öfver nordens mytologi, ger oss en inblick i skaldens barndomslif och de krafter, hvilka der rörde sig.

Fader! heft da mild dit Øie
 Paa mit Billede af Nord!
 Kun ved Stirren mod det Høie
 Hented jeg det op af Jord;
 Nutid vender Øiet bort,
 Siger: Livet er for kort
 Til at tænke paa det Høie.

Saa du ikke lærte mig,
 Men fra Verdens tomme Vrimmel
 Bød du Øiet løfte sig
 Op mod Herrens lyse Himmel:
 Der, du sagde, er vort Hjem,
 Mod det skal vi stunde frem.
 Fader! Tak for Liv og Lære!

Ett lika klart men ännu innerligare intryck får man af det sköna sidostycket till denna sång, tillegnad skaldens moder.

Moder! i dit Enkesæde
 Til din Priis jeg Harpen slaaer,
 Sjunge skal for dig med Glæde
 Hvert af mine Skjalde-Aar;

Baaret har du under Hjerter
 Alt mit Syn og al min Sang,
 Født til Verden dem med Smerte,
 Skjalden af dit Skiød udsprang:
 I de gamle Heltedage
 Giennem dig han har sin Rod,
 Sands for Sagn og Syn for Sage
 Fik han med dit Adelsblod.

Dog, de vilde lidt ham gavnet,
 Havde, som et Hjertes kud,
 Du ei from med Adelsnavnet
 Giemt den gamle Tro paa Gud.
 Tro paa Ham, som fra Guds Throne
 Kom til Jord og sank i Grav,
 For vor Vanart at udsone,
 Skienke os *si!* Adelskab.

Ej under att med ett sådant utsäde i barnahjertat mannen och skalden växte ut öfver det vanliga måttet — att de icke kunde intvingas i den gällande formen, vare sig för lifvet eller poesien, och att det därför uppstod inom den unge Grundtvig en strid på lif och död, der forntidens storhet och samtidens

trångmål bröto sig mot hägringarne af en ännu blott dunkelt anad framtid. Striden var hård, men ju längre den led, desto vissare blef utgången, tills slutligen, med *Nyaarsmorgen 1824*, den jublande segersången höjdes. Grundtvigs skaldelif delar sig sålunda i tvänne skiften, mellan hvilka nyårsqvädet af 1824 bildar vändpunkten. Under det tidigare skiftet ljuder hans röst med en dunklare klang, än hotande som en aflägsen åska, med blixtn i sitt sköte, än vek, likasom dämpad af ogråtna tårar:

»Sving dig» — sjunger han i sin *Mindesang paa Fædrens Gravhöi*:

Sving dig over Mark og Skove,
Sving dig over blanken Vove,
Sving dig over Fjeld, min Sang!
Tolk som Torden Tidens Brøde!
Sænk dig saa i Toner søde!
Hjerter smelte ved din Klang!

See, jeg staaer ved Fædres Grave
Med de gamle Runestave,
Ristede af Fædres Haand;
Med de gamle Saga-Skrifter,
Hvori Fædrene's Bedrifter
Præged sig med Fædres Aand!

Skal jeg stande her alene,
Stirre paa de Runestene,
Sukkende og sorrigfuld!
Skal jeg riste underneden:
Fædres Aand er faret heden,
Synker, Stene, ned i Muld!

Nei, o nei, I kiære Frænder!
Rækker mig dog Broderhænder
Over Bælt og Sund og Hav!

Blott så, blott med förenade krafter, menar skalden, kunna vi afvältra den tunga stenen från fädrens graf och

Stirre paa de Rune-Bælter
Stadelig, til Hjertet smelter
Glödende ved Broderbryst!

Länge dröjer dock hjälpen. Under tiden lyfter skalden med väldig kraft då och då på den förtyngande stenen, för att ur grafven upphämta några af fädrens skönaste minnen och låta dem framstå på nytt i förklarad gestalt. Den nyttgifna dikt-

samlingen innehåller äfven några af dessa mästerliga forntidsbilder, vid hvilkas anblick man är färdig att med skalden utbrista:

Nu blomstrar det Øde,
Nu synger det Døde!

Särskildt betydelsefulla synas oss de tvänne styckena *Bisp Vilhelm* og *Kong Svend* samt *Mester Ole Vind*.

Det första skildrar bisp och drott som vänner. Men det var en sällsam vänskap:

Alt med de Venner Verden saae
Saa underlig en Handel;
Hvad Verden aldrig kan forstaae,
Det er de Frommes Vandel:
De tugte mest, hvem de har kiær,
Det kalder Verden Daarefærd;
De følges ad i Død og Grav,
Det kalder Verden Galenskab.

Det var jul. Festen hade vanhelgats i vinets och vredens rus. Kung Svend hade i sjelfva kyrkans helgedom begått det gräsligaste brott.

For Viin og Vrede vogte sig
Hver christen Drot paa Jorderig!

Nyårssången klang ihålig och matt från koret, kungen knäppte svärdet på sig och ville med sitt följe inträda i Guds hus.

Men der stod Bispen med sin Stav
I Messeklæder lange;
Han løfted Stav og stødte Pig
Mod Kongens Bryst saa dristelig.
De Frommes Kiærlighed er sær,
De tugte mest hvem de har kiær.

Bispen lyser den krönte illgerningsmannen i bann. Kungens följeslagare draga sina svärd mot den djerfve, men han står ej att förfära;

Han tænkte kun paa Gud og Svend,
Sin kiære faldne Hjertensven.
Alt som en Støtte, stiv och kold,
Og bleg som Lig i Jorde,
Saa stod en Stund den Konning bold,
Dernæst han tog til Orde:
O, rør ham ei! han staaer i Gud,
Han staaer paa Vagt for Christi Brud!

Och kungen kysser svartan jord i penitenskläder, medan bispn vid altaret qväder sitt Kyrie:

Men hvo den meste Pine led,
Det Gud i Himmerig kun veed.

Men när bispn bedt sitt:

Miskund dig, Herre, og forlad!
Bevæg din Tjeners Hjerte!

och folket hviskat sitt amen, då ilar han ut till den ångerfulle konungen, låter honom bikta inför hela församlingen och tillsäger honom förlåtelsen.

— — — — —
Og Taarer i hvert Øie stod;
Men naar der skriftes saa paa Jord,
Da vorder Fryd i Englechor.

Från denna stund fruktade kung Sven sin Gud, tog sig till vara för »Viin och Vrede» och samlades slutligen till sina fäder. Den åldriga bispn mötte med sitt följe kungens lik, knäböjde vid baren och

— bad saa inderlig og tyst,
At Engle hørte det med Lyst:
De Sjælen bar saa sagte hen,
Hos Gud den fandt sin Hjertensven!

— — — — —
Hvad Verden aldrig kan forstaae,
Det er de Frommes Vandel:
De tugte mest, hvem de har kiær,
Det kalder Verden Daarefærd;
De følges ad i Død og Grav,
Det kalder Verden Galenskab.

Huru skalden sjelf gör dessa ord till sanning, svängande i kärlek tukturiset, se vi af nästan hvarje stycke från det första tidskiftet af hans sångarlif. Rent personligt framträder den ålskande vreden i fejdebrevvet till Hans Baggesen.

»Nu dansk og ærlig Krig!» utbrister den förörättade;

Ja, Kamp og Krig, til en af os maa blegne,
Ifald ei før, det give Gud! vi segne
Som christne Venner i hinandens Favn.

Här gäller det ej skämt eller barnalek, ej heller diktarkransen skänkt af skönhets hand. De stridande kämpa ej för att »spegla sitt eget Jag i tidens elf; Jaget är der blott en skumbubbla, och ve den som fördjupar sig deri!»

Nei, hvad er Lys for Aand? og hvad er Mørke?
 Ja, hvad er Sandhed? hvad er Tant og Løgn?
 Hvad skal man troe? Hvem skal man trolig dyrke?
 Er Kundskab hellig? eller er den Søgn?

Derom gæller striden. Och vapnet är som alltid sången — skaldens gudavigda svärd. Och att sjelfva vapnet har vunnits i kamp likasom det häfdat sin egen ära i striden, det framgår af hela diktsamlingen och icke minst af det märkvärdiga stycket *Skjalde-Kaar*:

»Skjalde i den usle Døgn», börjar den vredgade diktaren, menen I er kunna sjunga »Løst og Fast og Sandt og Løgn, som det kommer Jer paa Tunge»? Tron I er vara lika goda skalder

*Hvor saa Hjerterne henvendes,
 Hvilken Lue der saa tændes!*

Utrustas väl skalden af Gud med det klara ögat, med den djupa längtan och det ljufva tonfallet, för att han skall förvirra folkets hjerta med falska drömmar? — Dårskap utan like! Blindhet midt i ljusets rike! utbrister han, och manar så sig sjelf att skicka ut ett stridsrop till lögnens sångare — ty också han fick skaldegåfvan! Och härmed skildras den äkta skalden och hans uppgift — huru Herren satte honom mellan blomstren i sin örtagård, för att ordna dem till ett »Gaadenavn, Hans, som er Livets Grund og Livets Tinde», och hvars bild, omgifven af skapelsens strålkran, det är skaldens uppgift att afslöja.

Skjalde! Skjalde! knæler! bæver!
 See, i Soleglands Han svæver,
 Spiret straalr af Hans Haand!

— — — — —
 Blommerne i Himmelglands
 Dufte, sanke sig i Klynge,
 For ved eders Haand at slynge
 Sig til Krandsse mangefold,

— — — — —
 Fryd dig bævende, o Skjald!
 Som dit Kaar er og dit Kald:
 Giennem dig sig skal afbilde,
 Hvad du saae i Livets Kilde;
 Giennem dig skal i det Brede
 Rosenduften sig udsprede;
 Du er Livets kaarne Speider,
 Du er Herrens Medarbejder!

Såsom en sådan Herrans medarbetare kände sig Grundtvig först rätt i och med »Nyaarsmorgen» 1824. Då kom han, såsom Hostrup säger, till klarhet i sin historiskt-poetiska uppfattning af menniskolifvet, och alla de skiljda strängar, som dittills ljudit inom honom utan att alltid stämma med hvarandra, kommo nu till full samklang. Då kände han plötsligt

At Natten er svunden
Med Skyggernes Hær,
Og Solen oprunden
Til heltelig Færd,
— — — — —

Då lyster honom sjunga om allt som är sång värdt:

Om Moses og Mimer,
Om Himmel og Jord,
Om Alt hvad sig rimer
Med Aand og med Ord,
Om Lys fra det Høie,
Om Glimt i vort Øie,
Om Gnisten i Staal og i Flint.

Hittills har han sjungit ohörd, oförstådd — »en Fremmed blandt Frænder» — känd blott af Honom för hvilken intet är fördoldt. *Han*, den allvetande och allgode, vet att det låg mening i sången — att skalden väl drömt om mycket, som ännu blott är på väg, men att han alltid skiljt agnarne från hvetet, »drömmen från psalmen» — att hans yttersta sträfvan är blott att bereda väg för det nya ljus, han så länge bidat. Nu skall det bli annorlunda. Ljuset frambyter redan och alla ögon skola öppnas, för att helsa en ny dag:

O, nu faae vi Sommer!
O, nu har vi Dag!
Nu voxer der Blommer
Paa Fjeld og paa Tag!
— — — — —
Nu synger det Døde!
Nu blomstrer det Øde!
Nu Bjergene springe med Fryd!

Saa snoer sig om Bøge
Viinranken i Christ!
Hvad Hjerterne søge,
Det finde de vist!
— — — — —

Naar Støvhjertet banker
 For himmelske Tanker,
 Da sprænger det Himmerigs Port.

Derpå kommer en morgonhelsning, ett jublande »Guds Fred og God Morgen paa Mark og paa Fjeld!» följdt af en strålande framtidssyn: Den dröjande dagen uppgår öfver skogen, dannebrogen svajar från vågen; af hemvuxna björkar reses ett nytt tak på kyrkan, »hvor Lægterne brast». En fackla tändes, med makt att brinna ännu i böljornas sköte. Ur askan uppstår sångens fogel på nytt och gifver luft åt hvarje ton, som slumrar i ett menskligt bröst. Och slutligen danas af skolan ett verktyg för det himmelska ljuset. Derför

Syng lavt over Skoven,
 Syng høit over Voven:
Guds Fred over Folket i Nord!

I detta qvåde spira fröen till det efterföljande, ännu i senaste åldern blommande skedet af Grundtvigs skaldelif, hvarifrån ock den utvalda diktsamlingen hämtat den rikaste skörd. Fosterlandssången, minnesqvädet, skolsången, folkvisan — alla hafva de i det lilla häftet fått hvar sin stämma, manande, bannande och tröstande på en gång, till dess de slutligen alla sammanlöpa i den mäktiga psalmsången, såsom på en gång grundton och slutackord.

I början känner du dig, som sagdt, en smula förvirrad af det öfverströmmande tonsvallet i denna mångstämmiga symfoni, men ju mera du tränger in deruti och lär att urskilja och följa dess djupare strömdrag, desto bättre förstår du det sällsamma strängaspelet och den kärlekens ande, som besjalar detsamma. Läs *julpsalmerna* i deras barnsliga innerlighet; läs *fosterlandssångerna*, »Hælvten Fryd og Hælvten Smerte»; läs *Modersmaalet*, vekt och dock kraftigt väckande, likt moderns morgonkyss på det slumrande barnets läppar. Läs *bondevisorerna* eller *kungaqväderna*, *bibelbilderna* eller *kämpbilderna*, *Morgensang* eller *Aftendugg* — du vet ej hvilken af dem alla du mest älskar. Du känner blott att du varit i beröring med en af tidens största andar, mäktig att med väldiga vingslag så risa som lisa, så smeka som slå; och du tänker:

De Frommes Kiærlighed er sær,
 De tugte mest hvem de har kiær.

Att nordens folk måtte låta så älska som tukta sig af Grundtvigs mäktiga ande, och att det lilla förträffliga urvalet af hans dikter dervid måtte få blifva medel, är vår innerliga önskan.

Esselde.

3. Striden om qvinnan och den tillämnade högskolan i Stockholm.

Trogna vårt löfte återkomma vi till den ännu ej utkämpade striden om qvinnan och högskolan, i det vi i en kortare sammanfattning återgifva den framställning i ämnet, hvilken står våra åsikter närmast, och hvilken vi längre fram vilja söka belysa från vår egen, i vissa fall olika synpunkt. Denna i många afseenden förträffliga uppsats, som varit meddelad i Stockholms Dagblad, bär den värderade signaturen *F—n*.

Förf:n har indelat sin uppsats i trenne punkter, behandlande 1. *Makan och modern*. 2. *Den ensamma qvinnan inom hemmet*. 3. *Den ensamma qvinnan utom hemmet*. Till motto för hela uppsatsen har förf:n valt Tegnér's ord:

För mycket vett fick ingen, hur vis han het;
Men litet nog vet mången, som intet vet.

Den första afdelningen åter inledes med Legouvés yttrande om vetandet såsom ett föreningsband och okunnigheten såsom en skiljemur makar imellan, med tillägg att orsaken hvarför qvinnan måste erhålla en god uppfostran är den, att hon först då kan väl uppfostra män.

Sällan, säger vår förf., har någon af de frågor som ingripa i samhällets innersta förhållanden mera ensidigt behandlats och bedömts, än den som rör qvinnans sjelfförsörjningsrätt och högre intellektuella bildning. Särskildt har detta visat sig i dessa dagar, då hoppet att i hufvudstaden få ett universitet, med tillträde äfven för qvinnan, tyckes närma sig ett förverkligande. Redan bilda sig tvänne partier, af hvilka det ena skyndar att inlägga sitt veto och bilda en damm mot denna framtidsidéernas nya ström, då deremot det andra utan alla betänkligheter antager allt för godt, endast det bär den nya tidens hallstämpel. Och under det att alla huslighetens och romantikens vackraste färger användas att måla sällheten af qvinnans ställning, sådan den varit under århundraden, skildras ej mindre förföriskt lyckan för qvinnan af ett mera utåt vändt lif. Förf:n

tror, att om man toge frågan litet enklare och mera på sak, skulle man komma sanningen närmare. Här blefve då endast fråga om *hvilka brister i kvinnobildningen nu visa sig märkbara och huru dessa brister skulle kunna afhjelpas, utan att den sanna kvinligheten derpå går under, samt huru kvinnan skall kunna vinna just det mått af vetande, som motsvarar hennes blifvande kall i lifvet.* För att kunna komma till detta mål, vill förf:n att kvinnan mera skall lyssna till sitt eget sunda omdömes röst än till deras, hvilka så gerna vilja uppträda som hennes sakförare i den ena eller andra riktningen.

Ingen lärer vilja neka, fortfar förf:n, att hemmet är kvinnans skönaste och naturligaste verksamhetsfält, men lika säkert måste dock erkännas, att hon på detta område ännu mera tillfredsställande skall kunna fylla sitt kall, om hennes andliga väsende allt mera höjes och förädlas. Må vi gerna skänka åt poesien och romantiken kvinnans uppgift att endast tjusa, att sömma i silke och guld en bedårad riddares vansinniga bedrifter, eller tåligt bära ett tyranniskt äktenskapsok; vår tid fordrar af kvinnan, på samma gång den gifver henne större rättigheter, att hon ock vid makens sida skall fylla högre pligter. Vill mannen verkligen i sin maka finna en hjälp, ett stöd, ett förädlande sällskap, vill han i henne se en verklig moder för sina barn, då måste han ock vara mera angelägen om att hon för denna höga bestämmelse rätt danas. Men långt ifrån att låta detta vara sin främsta omsorg, har mannen allt hitintills visat sig synnerligt öm att i kvinnan bevara föremålet för sin lägre naturs dyrkan, nästan afundsjukt undanhållit henne från alla högre andliga sträfvanden, och om han ej likt turken stängt henne inom ett harem, har han dock förvisat henne med sina intressen till salongen, köket och barnkammaren. Denna krassa egoism har straffat sig sjelf, ty i stället för att bilda sig en förädlande medarbetarinna för eviga mål, har han danat en modedocka, som mången gång låtit hela husets välfärd uppgå i det tomma intet. Hemmet har för honom förlorat sin stora betydelse, sin välgörande inverkan, och den kvinna, som ingått i barnkammaren utan den hjertats och hufvudets bildning, som fordras för att der rätt välsignelserikt verka, har lika litet kunnat fylla moderns som makans kall.

Förf:n påminner derefter om den bristande arbetslust och allmänanda samt det öfverhandtagande njutningsbegär, som gör

sig gällande hos det unga släktet, och hänvisar till mödrarnas ytlighet och okunnighet såsom en af orsakerna till det onda.

Allt hvad qvinnan af den yttre världen inhämtat, tillägger förf:n, har varit dess tomma yta, och denna kunskap har, liksom all halfkunskap, endast blifvit till skada, då den lika mycket bidragit att förytliga hennes eget väsende som att förslöa deras natur, hvilka varit ställda under hennes vård.

Dock att så ej alltid blifvit förhållandet, utan att taflan har många ljuspunkter, tillskrifves dels en riktigare uppfattning af saken inom vissa hem, dels qvinnans eget sträfvande, att i trots af alla hinder tillfredsställa sitt djupa behof af bildning och vetande och sålunda protestera mot förslafvandets af sin högre natur.

Ett bevis på ohämlbarheten af detta qvinnans bildningssträfvande finner förf:n i vår tids religiösa rörelser, hvilkas bärare (så vidt som det gäller den allmännaste eller den pietistiska) han anser företrädesvis utgöras af kvinnor. Det är nämligen, enligt hans tro, lika mycket medvetandet af att hennes lif borde röra sig inom ett annat område än materiens, som det direkt religiösa behofvet, hvilket drifver qvinnan att utom hemmet kasta sig i armarne än på det ena än på det andra religiösa partiet. Det begär efter vetande, som ej på annat sätt fått sin sunda näring, har vändt sig till ett teoretiserande i andliga ting i stället för ett forskande på de områden, der menniskoanden med sitt sökande lättare finner en lösning, och hennes religion har på sådant sätt ej sällan blifvit lära, men icke lif, till stor olycka för den sanna husligheten.

Så skulle ej varit förhållandet, menar vår förf., om qvinnan i en mera sann lifsgemenskap med Herren sökt tillfredsställandet af sitt religiösa behof, men deremot sett sitt kunskapsbegär tillfredsstäldt af ett vetande, som haft sin praktiska tillämpning på det närvarande lifvet, samt utvecklat hennes förmåga att der rätt gagnande verka.

Men detta, tillägger förf:n, förmår endast det vetande som står i samband med lifvets många praktiska och ideella fordringar, m. a. o. det vetande, som ingår i en verkligt universell bildning. Det är denna bildning som förf:n, med förutsättning af den religiösa såsom grundlag, anser så väsentlig för maken och modern, om hon i hemmet skall blifva allt hvad hon kan och bör vara. Låt qvinnan erhålla den, och hon skall ej längre föröda sitt eget lif i lumpna trivialiteter, ej till följe-

slagare genom lifvet välja den make, som icke med henne kan sträfva till utveckling och förädling och ej i samhället utsända ett slägte, som »går förslappadt, betydelselöst, lefnadstrött som skuggor fram genom verlden, andans fattighjon, samhällets miss-tag, ett slägte, som icke en gång hade det godt medan det lefde och säkert lemnar intet minne kvar efter döden». Och här återkommer förf:n till hvad som alltid utgör den djupaste grunden för hans fordran på en sann bildning för qvinnan, öfvertygelsen att det är hennes bildning, som närmast utpräglas i det unga slägtet. Man behöfver ej hafva djupt blickat in i hemmet för att se, att den bästa danning, som gifves åt mannen, utgår från modern. Det är hon som till stor del, genom det band, som fäster barnet vid hennes hjerta, genom den tålsamma omsorg, hvilken hon är mera mäktig än mannen att egna åt dess första utveckling, bestämmer hela lefnadsriktningen. Och är så förhållandet, fortfar förf:n, hvem vill då påstå att fordran på hennes egen intellektuella utveckling icke måste vara ganska hög — ja, den högsta, som af henne kan ernås, särdeles då det rätt betänkes att ju mindre utvecklade de naturer äro, på hvilka man bildande skall inverka, på en desto högre ståndpunkt måste man sjelf stå och en desto större synvidd måste man sjelf besitta, för att kunna gifva det kunskapsmått, som fullt motsvarar det för handen varande behofvet.

Om man sålunda ej kan förneka den välsignelserika inverkan af qvinnans inflytande, der hon i ordets bästa mening kan vara ett bildande sällskap för mannen och sjelf sina barns uppfostrarinna, men också måste erkänna sanningen deraf, att hitills allt för litet blifvit gjordt för att bilda qvinnan för denna bestämmelse, då, fortfar vår förf., måste med glädje motses och omfattas hvarje bemödande, som syftar till att bibringa henne en högre intellektuell utveckling och till att för det stora flertalet göra de förmåner tillgängliga, som nu endast tillkomma några få.

Denna stora fråga bör, enligt förf:n, ej bortblandas med ro-pet på allmänna elementarskolor för flickor såsom det i förstone allena nödvändiga. Ty ehuru önskligt det än vore att staten toge samma vård om qvinnans som om mannens elementära bildning, så finnas dock en mängd privata läroanstalter, hvilka på ett ganska tillfredsställande sätt lösa denna uppgift. Hvad vi deremot — alltsedan Kongl. Seminarium inskränktes till en blott lärarinneskola — sakna är sådana undervisningsanstalter,

der den högre bildning af qvinnan kunde inhämtas, hvilken till ett helt sammanlänkar det elementära vetandet och på sådant sätt förer det till den mognad, att det ej blott blifver en verklig skatt för qvinnans eget lif utan ock med sann fördel kan af henne åt andra bibringas. Det är derhän den nu ifrågavarande högskolan med allvar synes syfta, och så vidt man med den högre intellektuela bildning, som här bör meddelas den blifvande maken och modern, endast afser att göra henne mera duglig för sin bestämmelse, kan förf:n icke annat än på det varmaste för-ena sig med dem, som ifra för dess ordnande med särskild hänsyn till qvinnans behof af ökade insigter, och detta med synnerligt fästadt afseende på hemmets och familjens verkliga lycka. Men fogar man dertill det påståendet, att qvinnan, i samma utsträckning som mannen, »äfvén skulle kunna hafva ett ändamål att fullfölja utanför hemmets stilla värld» eller vill man på något sätt inskränka det »monopol, hon har på familjens vård», yrkande att hon, liksom mannen, företrädesvis, med särskildt afseende på denna utåt vända verksamhet, bör vid den ifrågavarande högskolan erhålla sin daning, då tror förf:n att farorna för en missriktning och en högst vådlig ensidighet ligga ganska nära.

Utan tvifvel, säger han, äro de fall ganska allmänna, då qvinnan lyckobringande för hemmet kan använda den tid, hemmets pligter lemna öfrig för värf, som kunna ej blott bidra att ännu mera betrygga hemmets ekonomiska bestånd, utan äfvén verkligt gagna samhället. Men då uppstår alltid den stora skilnaden mellan mannens och qvinnans verksamhet, åtminstone så vidt det gäller den gifta qvinnan, att hon underkastar sig dessa värf utom hemmet för det mål att kunna ännu mera förljufva det för mannen, ännu bättre bereda sina barns fortsatta uppfostran och ännu säkrare uppehålla detta hem, der hon dock med sina bästa tankar lefver och rör sig, då deremot mannen i hela sin utåt vända verksamhet i främsta rummet måste omfatta samhällets intressen. Han eger sin ersättning för denna uppoffring af alla enskilda biasigter deri, att han vet, att maken vårdar härden, och att, om hon ock af nödvändighet tvingas att liksom han lemna den, hon är der före honom med sin omtanke och sina omsorger. Hvad som hos honom endast kan betraktas som en klandervärd egoism, blifver endast en rättighet, en pligt som tillkommer henne i och med monopolet på familjens vård. Upphör detta förhållande, då är det fara värdt, att man och

hustru endast blifva samhällets daglönare, deras barn samhällets hittebarn, och hem och familj allenast tomma begrepp.

Åsyftar man deremot att bilda qvinnan för att blifva maka och mor, såsom hennes främsta kall, och betraktar man all annan verksamhet som bisak, då gestalta sig fordringarna på hennes bildning helt annorlunda.

Hvad högskolan bör erbjuda qvinnan är sålunda icke examensstudier, utan »en sann öfverblick af det kunskapsfält hon under skolåren genomlupit, samt en säker ledning för fortgången på den bana», som för henne inom skolsalarne blifvit öppnad. Det blir hennes egen sjelfverksamhets omsorg att sedan med sann qvinlig finkänsla tillämpa den inhämtade kunskapen på sitt eget lif utan alla slafviska kontroller.

Kan nu högskolans verksamhet så gestaltas, att den kan motsvara en sådan uppgift, utan att den *högre*, som den för sig synes hafva uppställt, förtryckes, då har hemmet allt af densamma att vinna, intet att förlora; men vill den på ett annat sätt verka på den blifvande maken och modern, då, menar förf:n, skola säkert många män och kvinnor betrakta som ett ondt, hvad man skulle önska att betrakta som ett godt.

Huruvida detta påstående gäller endast då fråga är om den gifta qvinnan, eller om det har sin tillämpning äfven i fråga om den ogifta, vill förf:n i det följande visa, sökande att alltjemt fortgå på den medelväg mellan partiernas ytterligheter, som han i det föregående inslagit.

Derpå vidtager skildringen af *den ogifta qvinnan i hemmet*. Erkännande att hemmets fordringar betydligt inskränka anspråken på en akademisk bildning hos den gifta qvinnan, bör dock, menar man, tillbörligt afseende fästas vid de kvinnor, hvilka aldrig blifva makar och mödrar. Skola ej de, utropar man, uppfostras för någon anuan bestämmelse än att blifva salongs-möbler eller besvärliga bihang i lifvet? Men huru paradox det än må synas, vågar förf:n påstå, att en qvinna, äfven med den bestämda utsigten att ej fylla sin främsta bestämmelse, dock, till sitt eget och samhällets väl, måste uppfostras för hemmet.

Skulle ej, förklarar förf:n, den ogifta qvinnans bestämmelse vara, att äfven hon inom hemmet skulle kunna välsignelserikt verka och der finna ett fält för sin andes bättre sträfvanden, då vore i sanning en anklagelse mot gudomlig rättvisa billig, ty i de flesta fall är det omständigheterna och ej hennes eget fria val som bestämma qvinnan för den ogifta ställningen. Men

att en sådan orättvisa ej förefinnes, derom öfvertygas man lätt, då man blickar in i de hem, der den ogifta qvinnan fyller sin stora uppgift som en gagnande, välsignelsebringande länk i familjen. Fråga denna mor, som, öfverhopad af göromål, ej tycker sig kunna räcka till för dem alla, denna mor, som under långa, bekymmerfulla nätter vakat vid sina barns sjukbädd, denna mor, som ej egt tillräcklig tid eller nog af kunskaper för att själf undervisa och handleda sina barn, hvem det varit som med henne delat hushållsbestyren, hvem som vakat de timmar, hon vågat förtro sig åt slummern, hvem som tålmodigt och troget följt barnen under deras allvarliga sysselsättningar och vid deras lekar, hvem slutligen som hjälpt henne att bortjaga molnen från makens panna, då bekymren stått hotande för dörren — och hon skall tacksamt vända eder blick till detta anspråkslösa väsen, som bär en så dryg del af hemmets omsorger, utan fordran af annan lön än medvetandet att hon verkar för ett hem. För att blifva hemmets fyllnad, hemmets välsignelserika hjälp och glädje, derföre ställes så mången qvinna ogift i lifvet, ej för att i ett utåt vänt lif söka en ersättning för den hemmets sällhet, hon synes beröfvad, eller för att med egoistisk själfständighetskänsla endast lefva för tanken att »conservera sig själf».

Den omständigheten, att qvinnan på sådant sätt, äfven som ogift, har stora kall att fylla inom familjen, är, enligt förf:n, allt för mycket förbisedd redan vid hennes första uppfostran. Kanske, säger han, har man mången gång att deri söka grunden till de brister, som ej sällan vidlåda qvinnan, grunden till detta koketteri, som påmint derom, att hon ej för sig uppställt något annat lefnadsmål än att blifva gift, till denna ytlighet, hvarmed hon hängifver sig åt nöjet med försummande af pligten, och slutligen grunden till det begär, hvarmed hon omfattat lifvets småintressen. Det har varit sålunda som man gjort henne främmande för det sanna hemlifvet och i stället alltmera utbildat henne till en lättvunnen deltagarinna, om ej ordförarinna i det *tomma* sällskapslif, der all möjlighet till andens högre utveckling förqväfves.

För att räddas från dessa faror och bringas att med full själfkänsla verka äfven för andras hem är måhända den qvinna som förblir ogift, ännu mer än den som sluter sig till en make, i behof af en sann och djup bildning. Och om än qvinnor med ganska ringa lärdomsbildning för många hem varit till stor välsignelse i de pligters fyllande, som tillhöra den ogifta, torde

dock ej kunna nekas, att qvinnans förmåga att fullgöra dem ännu mera skulle höjas, om hennes intellektuella bildning finge en säkrare grundval. Likaså torde en nogare pröfning visa, att det välgörande inflytande, den ogifta qvinnan inom hemmet hitills utöfvat, ofta haft sin grund i en andens öfverlägsenhet i förening med den sinnets ödmjukhet, hvaraf nästan qvinnan ensam är mäktig, och som har sin glädje i att verka för det goda, rätta och sanna, utan att bemärkas af verlden. Må vi derföre, utropar förf:n, säga åt dessa ogifta qvinnor, hvilkas höga bestämmelse vi alltför mycket ringaktat just derföre, att de sjelfva ej nog förstått att uppskatta den, utan afyttrat sitt väsendes bästa krafter på fåfångans och lumpenhetens marknad, — må vi säga åt dem: »I måsten skaffa eder en sann och djup intellektuel bildning, derföre att hemmet ej kan umbära eder; det är frukterna af eder andes sträfvanden, som fordras för att göra det rätt rikt och sådant det bör vara», och vi skola gifva en ny betydelse åt mången qvinnas lif, som nu endast tyckes vara en ödets bittra ironi. Må vi sedan upprepa det för dessa mödrar, som ej snart nog kunna vända sina döttrars håg från skollexorna till societetslifvet och som hellre föra dem till kafferepet än till föreläsningssalen, hellre till balsalongen än till sjuklägret. — Vi skola så rikta våra hem med verkliga makar och mödrar och kanske i ej ringa mån minska deras antal, som behöfva stå ensamma i lifvet eller klaga, att de känna sig öfverflödiga.»

Utgående från denna åsigt synes det förf:n ganska lätt att bestämma qvinnans bildningsmått, äfven för en mera utåtvänd intellektuel verksamhet. Den ogifta qvinnans lärdomsbildning bör sålunda höja sig utöfver den giftas, i mån som hon inom eller utom hemmet vill egna sig åt någon speciel uppgift — deribland lärarekallet säkerligen får främsta rummet. Här återfinnes, enligt förf:n, den rätta förmedlingspunkten mellan den ogifta qvinnans verksamhet inom och utom hemmet. Det är så omisskänligt af naturen bestämdt, att det är åt den qvinna, som ej bindes af andra band, som modern, då hon ej sjelf kan eller får leda sina barns uppfostran under de tidigare åren, bör med största tillit kunna förtro dem, detta äfven utsträckt till de första skolåren. Med alla sina bästa känslor fästad vid hemmets omsorger, förstår lärarinnan vida bättre än läraren att med rätt uppmärksamhet följa och leda barnet under den period af lifvet, då det minsta intryck gifver sin prägel åt karakteren och då

dess hjerta och sinne, förut endast förtrogna med hemmets värld, skola öppnas för den värld, som ligger utom hemmet. Endast qvinnan kan här verka så, att ej barndomens oskuld alltför tidigt utbytes mot en dyrköpt kunskap om godt och ondt.

Blir denna sanning fullt erkänd, då skall ett ej ringa fält öppnas för många ogifta qvinnors verksamhet, utan att de behöfva aflägsna sig från hemmets intressen, eller, som man så gerna upprepar, öfverstiga qvinlighetens gräns. Ty lyckligtvis lär ej ens den strängaste konvens nu mera vilja påstå, att qvinnan ej har all rätt att sträcka sin verksamhet äfven till våra goss-skolor, åtminstone deras lägre klasser. Lägges dertill den verksamhet, som kan beredas henne som läkare, hvilken ännu mera tyckes ansluta sig till hemmet, vidgas fältet än ytterligare och dock skall det alltid återstå ett ej ringa antal qvinnor, som ej behöfves för hemmen, och som lika litet passar för lärarinne- som läkarekallet, men dock måste ega ett mål för sitt lif och en möjlighet att försörja sig sjelf, föräldrar och anförvandter.

Långt ifrån att betrakta denna fordran såsom fiendtlig mot den riktning, han anser böra genomgå hvarje qvinnas lif, tror förf:n att den dermed i ganska vidsträckt grad kan förenas. Äfven här med blicken fästad på hemmet, önskar han obetingadt att för den ogifta qvinnan, ja för hvarje qvinna, der ej högre pligter derigenom kränkas, måtte öppnas alla de banor, som med hennes egen och samhällets fördel kunna af henne beträdas, utan att den känsla i hennes hjerta förqväfves, som gör för henne hemmet kärast, på samma gång hvarje kall, hon åtager sig, får sin fulla rätt af hennes omsorg och nit. Denna känsla är det, fortfar förf:n, som ifrån en sådan utåt vänd verksamhet så lätt förer den ogifta qvinnan tillbaka till hemmets mera uteslutande vård, och låter man endast fakta tala, skall man alltid se, att den hos den sanna qvinnan återfinnes. Vädja till de qvinnor, som redan beträdt banor, hvilka ligga utom deras vanliga verksamhetssfer och der med mycken framgång och heder verkat, och spörj dem, huru de uppfattat sin ställning, och det då skall visa sig, att hemmets intressen taga ut sin rätt och att man här, äfven under den bästa samhällsverksamhet, kan spåra den trogna omsorgen att betrygga egen eller behöfvande anförvandters existens i hemmet. Dermed vill dock förf:n ingalunda säga att icke samma qvinnor kunna uppfatta sin verksamhets samhällsnyttiga bestämmelse.

Med afseende på de embetsmannabanor, hvilka för qvinnan böra öppnas, hänvisar förf:n till Legouvé, och tror liksom han, att qvinnan väl med fullt bevarande af hemmets intressen kan bekläda de sociala embetena, men att de politiska dock alltid ingripa på den qvinlighet, som skyggar tillbaka för den större offentligheten. Känner qvinnan sig särskildt manad att till dem vända sin håg, då kan det, enligt förf:n, endast förklaras af den naturens nyck, hvilken, liksom han stundom gifver mannen ett harhjerter och qvinnan ett lejonmod, åt qvinnan skänker det snille och den duglighet, de erfordra, under det mannen tyckes sakna dessa egenskaper. Och när så inträffar torde också för samhället vara bäst att de byta roller. Säkert, fortfar förf:n, skulle mångt hem räddats från ruin, om ett sådant utbyte varit tänkbart och qvinnan öfvertagit mannens värf, under det han med mera fördel kunnat sköta sömmen. Sådana anomalier hafva funnits i alla tider och redan den gamle konung Oedipus, som under sina sista prøfvodagar stöddes af en, alla faror trotsande, storsint dotters arm, klagar öfver en sådan förväxling af kall, då han med ädel harm bestraffande utropar: »Bland mina barn de, som mödan tillkommit, likt jungfrur sitta inne, huset vakande, men I i stället hafven med mitt elände belastat eder.» Dock skänkte denna omständighet åt dikten en hjeltinna och ett odödligt namn.

För beträdande af banor utom hemmet, som med huslighetens bevarande väl af qvinnan, särdeles den ogifta, kunna eftersträfvast, fortfar förf:n, fordras naturligtvis utom en allmän vetenskaplig öfverblick, ett mera specielt kunskapsmått; men i de flesta fall torde detta snarare vara att hämta vid tillämpningsskolor än vid akademier. Lägges dertill alla de banor, som redan äro öppna för hvar och en som innehar kunskaper, motsvarande fordringarna för afgång till akademien, så är ringa anledning att befara att antalet af de qvinnor, som komma att idka högskolestudier för examinas skull blifver synnerligt stort. Endast för de qvinnor, som eftersträfva högre lärareplatser, eller andra kall i lifvet, der den högre lärdomsgraden betingar fortkomsten, erfordras den art af akademisk bildning, som måste kontrolleras genom examina, och kunde naturligtvis intet efterskänkas för qvinnan i de fordringar, mannen måste underkasta sig för att nå samma mål.

Om högskolan nu skall fylla äfven denna qvinnans fordran på en speciellare kunskap i den ena eller andra riktningen, får

den i afseende på hennes bildning tvänne uppgifter att lösa: först att gifva den allmänligare för alla bildade qvinnor under lifvets förhållanden erforderliga bildning, som äfven kommer att utgöra ett underlag för den bildning tillämpningsskolan meddelar, och sedan att föra allt längre framåt dem som behöfva en ännu högre lärdom.

Uppgiften att på en gång vid samma anstalt tillfredsställa dessa fordringar synes förf:n högst svår att fylla. Men då den ifrågavarande institutionen synes vilja åtaga sig att lösa ett sådant problem, bör man väl hoppas att den också förutser dess möjlighet. Under alla förhållanden och, när det nu är en afgjord sak att qvinnan får beträda banor som fordra en akademisk bildning, tror han att det måste betraktas som en lycka, om tillfälle beredes henne att förvärfva den i hufvudstaden, der det vidsträckta familjelif, som till följd af släktförbindelser och andra omständigheter erbjudes den bildningsökande, blifver en ej ringa makt att skydda mot verkliga eller inbillade faror och att bevara känslan af huslighetens och hemmets betydelse. Faran att ett alltför stort antal qvinnor skola lockas in på de djupare studiernas bana, genom den lättnad som sålunda beredes att här idka dem, anser förf:n så inbillad att den endast kan oroa dem, som älska att framkalla ett hjernspöke, mäktigt att tillintetgöra en stor och vacker tanke. Hvad särskildt den påpekade vådan att sammanföra unga män och qvinnor beträffar, antager han, att de djupa och allvarliga intressen, som här komma att väckas, äro ett vida bättre skyddsmedel än alla yttre skrankor. I annat fall synes honom lämpligast att börja utgallringen inom salongen, der så många behag utsättas till exposition, utan att samma skyddsmedel erbjudas. Huru vacker denna fruktan kan i sin grund vara, fortfar han, torde den dock på det hela ej vara mera motiverad än den engelska dams pryderi, som ej tillät manliga och kvinliga författares arbeten intaga rum på samma bokhylla — allt för det passandes skull. Frågan djupare behandlad har fått sin ganska tillfredsställande lösning i flera af Amerikas förnämsta läroanstalter, och Mr Stow visar i sitt förträffliga arbete: *The training system*, att i Skottland och äfven i England ett dylikt sammanförande inom skolsalarne verkat ganska välgörande.

Ur alla de synpunkter förf:n betraktat frågan kan han ej annat än glädja sig åt den uppmärksamhet, den blifvande hög-

skolans förespråkare egnat kvinnans bildning; möjligen hade klokheten bjudit att gifva denna angelägenhet ett mindre framstående rum, då man vill grunda en högskola med samma stora anspråk som våra sekelgamla, anrika universiteter och nästan likt Giganterne storma Olympen. Det blir dock alltid i långt mindre grad för de examina qvinnan vid en blifvande högskola kan komma att aflägga, än för den allmänna bildning, hon der kan hemta, till motgift mot hufvudstadens flärd, som förf:n äfven med afseende på henne måste uppskatta lyckan af att i Stockholm erhålla en sådan högre bildningsanstalt.

Förf:n erinrar derefter, att bemödandet att afhålla qvinnan från högre intellektuel bildning är långt ifrån nytt och nämner, att redan 1741 vid sjelfva Upsala akademi en ganska allvarlig protest deremot uttalades i en akademisk afhandling af E. J. Edberg med titel: Num sexus femineus a cultu literarum sit arcendus (Månne qvinnokönet bör afhållas från litterära sysselsättningar). Den lärde auctorn visar här på ett ganska öfvertygande sätt huru den satsen, som alltför länge förfäktats, att den qvinna, som vet mera än hvad som tillhör qvinnan, ingenting vet (mulier quæ ultra mulierem sapit, non sapit), hvarken ur filosofisk eller historisk synpunkt kan försvaras.

Till slut uttalar förf:n sin öfvertygelse att då kvinnans bildningsgrad till ej oväsentlig del bestämmer mannens, frågan om kvinnans intellektuela bildning är en af dem som fordra och förtjena att behandlas med det på en gång djupaste och ömmaste allvar, hvarefter den tänkvärda och om ett så varmt och ädelt nit vittnande uppsatsen avslutas med Legouvés ord:

»Måtte det uppstå en statsman, som befordrar stiftandet af offentliga läroverk för qvinnan; han skall då hafva gjort mera för sitt land, än om han anskaffat medel till tusentals milsträckor af jernvägar. Att nedbryta den okunnighetens skiljemur, som inom familjen förhindrar så många hjertans nära förening, det vore att hafva genombrutit också ett Sueznäs.»

L—d.

4. Nordiske Kvindeskikkelser.

3. Elise Falkenskjold.

Aar 1716 opholdt den russiske Keiser, Peter den Store, sig flere Maaneder i Kjöbenhavn hos Kong Frederik den Fjerde. Besöget hed sig at være et Venskabsbesög, men var, efter en gammel Historieskriveres Udsagr, det mest levende Billede af Fyrsters daglige Liv, »idet Lystigheder omgav dem i Folkets Öine, imedens at Frygt, Misundelse, Hevn og Herskesyge nagede deres Harm og trivedes i deres Uro». Keiseren gjorde mange Lysttoure med sine Galeier, men benyttede Leiligheden til at undersøge Kysterne og Grundene; uventet besøgte han Fæstningen Kronborg, men fandt den vel vogtet, og da Geværet, som han rev fra en af Skildvagterne, viste sig at være skarp-ladt, kastede han det fra sig i Vrede. Hans dristigste Forsög paa at bemægtige sig Danmark skete dog den 3:dje August, da Christopher Dyssel, Broder til den vagthavende Lieutenant ved Kjöbenhavns Österport, der havde tilbragt Natten i Vagtstuen, for at see Solen staa op, bemærkede en stor Flok Ryttere, hvis Vaaben glimrede i den opgaaende Sols første Straaler. Skynd-somt ilede han ind og vækkede sin Broder med denne Efterret-ning. I en Fart blev de faa tilstedeværende Soldater sammen-kaldte, beordrede til at lade skarpt, hvorefter Lieutnanten lod den anden Bro gaa ned, gik over den, lod den atter trække op og anraabte nu, udenfor den anden Port, Rytterskarens Anförer — en Tömmermand. Denne, som ingen Anden var end Keiseren selv, forlangte hæftigt at blive indladt tilligemed sit Fölge. Lieutnanten svarede, at Keiseren kunde komme ind i Staden, men en saa stor Skare Krigere turde han ikke tilstede Adgang. Keiseren kastede en velfyldt Pung over til ham og beraabte sig paa sit og den danske Konges Venskab. Lieutnanten var dog ubevægelig og endte med at erklære, at Keiseren kunde komme ind ad Porten, men hans Folk havde Ordre til at fyre paa Enhver, der fulgte ham. Omsider gik den bandende og oprörte Keiser ind paa Lieutnantens Forslag, og medens de danske Sol-daters Bössepiber vare rettede mod Broerne, red Keiseren over dem, blev indladt gjennem den lille Dör paa den förste Port og ilede derfra lige op paa Slottet til Kongen, for at klage over den uforskammede Officer. Kongen lovede Keiseren, at den

unge Lieutenant skulde blive behandlet efter Fortjeneste; men naagtet Keiserens Paamindelse, trak Sagens Afgjorelse i Langdrag, og først Dagen efter den russiske Keisers Afreise, 28:ende October, blev Brödrene Dyssel kaldte op til Kongen. Egeniændig overrakte Majestæten dem et Document, som han kaldte deres Dom, men som viste sig at være et Adelsdiplom, der gav Brödrene Navnet Falkenskjold, til Erindring om, at deres Falköine havde opdaget den sig nærmende Fjende, og deres tappe Færd været et Skjold for Landet. Saaledes lyder Historien om Brödrene Dyssels Ophöielse i Adelsstanden; mange af deres Descendenter have baaret Skjold for Danmark, og Flere ville sikkert gjøre det i Fremtiden; men det Skjold og den Kamp, som et af de sidste Skud af denne Stammes Grene har baaret og förer den Dag idag, egner sig ikke til Historiens Aarböger, men passer til at fortælles i Hjemmets Tidsskrift. Thi ikke er det en Mand, men en Kvinde, ikke har hun löftet sit Skjold mod Fjendehaand, men mod Nöden og Lasten; hendes Falkeöine vogte ikke Stadens Porte, men fattige Tjenestepiger. Ja, denne gamle adelige Dame, der indtil sit 70:ende Aar har fört en med sin Stand overenstemmende Levevis, sidder nu ude i en gammel, forfalden Bygning, som Husmoder og Pleiemoder i de fattige Tjenestepigers Hjem. Der er meget lavt til Loftet, og henad Foraaret, naar Kokkelovnsrögen har sværtet det, kan man godt bruge det til Noteretavle; men der er en god Stryge- og Vadskestue, rummelig Törreplads, og, hvad der er Hovedsagen, en billig Husleie. Anstalten er nemlig ny og fattig, og det er en vigtig Sag for dens gamle Bestyrerinde, at den Sum, hun giver for de Værelser, hun selv beboer, udgjör Störstedelen af hele Leien. Det er ikke mere end tre til fire Aar siden, den gamle Dame oftere og oftere hörte en af sine Venner, der dengang var Præst ved et Hospital og Födslesstiftelsen, fortælle om Tjenestepigernes regelmæssige Vandring fra det Förste til den Sidste. Mere og mere tiltog hans Bekymringer over, at Ingen tog sig af de brödlöse Reconvalescenter, der just i denne svage Tilstaud saa overmaade let bleve Bytte for Fristelsen til at ernære sig paa en usædelig Maade. I det store Kjöbenhavn fandtes intet Tjenestepigehjem, Ingen vilde begynde derpaa. Dog den gamle Dame og hendes Ven havde faaet Blikket altfor aabent for den store Trang dertil, til at de »turde» aflade at gjøre idet mindste et Forsög. En Læge lovede frit Tilsyn og indböd i Forening med de to Andre til at stifte et Tjenestepigehjem.

Frøkenen og Præsten fik hver 100 Rbd. og en anonym Skrivelse, der ønskede Lykke til Foretagendet, og i længere Tid havde man ikke stort mere. Dog Pigerne skulde jo ogsaa selv bidrage til deres Underhold, en Kone, der kunde bestyre et Vadskeri, tog dem i Kost og gav dem Bopæl for billig Betaling, og saaledes gik det et Aarstid. Men da begyndte Konen at forlange mere for sine Kostgjængerinder, hun fik en anden Stilling; man syntes ei ret om de Andre, der ønskede at paatage sig hendes Gjerning, det Hele saa sørgeligt ud; men hvem skulde styre det moderløse Hjem.

Lægen vilde ikke, Præsten var ugift og kunde ikke, Frøkenen var gammel og havde en hyggelig Bolig, hvor hun havde boet i mange Aar, og som, uagtet sin Tarvelighed, dog gjorde et vist helt og harmonisk Indtryk paa Grund af de gammeldags Meubler og Familieportræterne. Om Sommeren havde hun altid ligget paa Landet; men Pigerne kunde hun ikke opgive, nei, det var umuligt, og saa kom hun til at tænke paa, hvilken deilig Forøgelse hendes Leie og Madpenge vilde blive for Kassen. Det gamle Hus fik man opspurgt, og nu kom der Liv i det Hele. Vadskejomfru, Strygejomfru, Vadskerkone og Kokkepige ere fast ansatte; man har Plads til 6 Piger, de, der nylig ere udskrevne af Hospitalet, have første Ret til at blive optagne i Hjemmet, hvor de faa fuld Kost og Bopæl, Beskæftigelse ved Vadskeriet alt efter deres Dygtighed, Tid til at istandsætte deres Klæder, og Lov til at gaa ud om Søndagen.

Tre Uger maa de være i Hjemmet, og endnu har Ingen forladt det uden at have havt Tjeneste. Fra Morgen til Aften virker den gamle Frøken for sine Piger. Man er ingen Tid sikker paa en Runde, og der er Orden og Ro allevegne. Det er et smukt Syn midt imellem Tjenestepigerne at see den høie, ranke Kvinde, til hvis Pynt Kunsten er taget saa lidt til Hjælp; men Naturen har gjort saa meget, idet Aarerne have sparet det tykke, hvide Haar og de stærke, hvide Tænder. Hun har et Smil og et venligt Ord til Enhver; men ogsaa et skarpt Blik og en utrolig Omtanke for de mindste Ubetydeligheder, saa en løsreven Snor eller et fasthæftet Baand aldrig undgaaer hendes Opmærksomhed. Ogsaa har hendes Mening om Tjenestepigerne Paaklædning lukket Døren for mere end een Ansøgerske; thi Krinoliner tilstedes der ikke Adgang. Man faaer Valget mellem at aflægge den eller gaa sin Vei.

Saasnart den gamle Dame sidder ned, vil Du see et graat uldent Strikketöi imellem hendes Hænder, det er altid en Strömpe, en af dem, hun forarbejder til sine Piger, af hvilke enhver ved sin Afreise faar Tilbud om et Par til Foræring.

For endmere at hjælpe den bortdragende Tjenestepige til passende og hensigtsmæssig Paaklædning har Frökenen oprettet en Laanekasse, der tilbyder Penge til et Par Lædersko samt 16 Skilling i Lommepege. »Jeg kan ikke lide, at mine Piger ikke have et Par Skilling til en Synaal og en Smule Traad, det frister dem til at tage dem», siger den gamle Pleiemoder, og derfor faa de Lykkeskillingen med ud paa Veien.

Baade om Indtægter og Udgifter, om Tjenestepigernes Fornöielse, saaledes, at der en Aften hver Uge bliver læst höit for dem, kunde jeg endnu meddele Adskilligt; men vil af Frygt for at trætte Tidsskriftets Læsere lade det være, hvorimod jeg vil bede dem af vore svenske Söstre, der have Lyst til at gjöre nöiere Bekjendtskab med et med stor Kjærlighed og faa Penge stiftet Foretagende, at besøge Tjenestepigehjemmet i Store Kongensgade.

G. A.

5. Min Qvindegjerning.

(Skrevet i Anledning af en streng Kritik.)

1.

»Bliv ved Din Qvindegjerning», nys mig skrev
En Ven, da mig Kritiken sönderrev.

»Hvi vil Dit gode Navn til Pris Du give?
»Langt heller maa Du lade vær' at skrive.

»Bliv ved Din Qvindegjerning, pas den godt,
»Og byg ei længer Fantasiens Slot

»Paa skjöre Grund, hvor det med Brag nedfalder,
»Hvergang en Recensent det vindskjævt *) kalder.

*) Hvad som icke är bygdt efter räta vinklar.

»Bliv ved den Qvindegjerning, Du forstaar,
»Og glæd Dig i Dit Liv og Dine Kaar,

»Ved Markens Blomst og Stjernehimlens Straaler,
»Ved Solens Glands, naar den Dig Fryd tilmaaler;

»Ved Bøgens Kroner i den faure Mai,
»Ved Maanens Sølverskær paa natlig Vei;

»Ved Læsning af hvad Digtere har skrevet,
»Og hvad i Sagn os opbevart er blevet;

»Ved Tanken i Dit Bryst og Minders Hær,
»Og ved hvert Menneske, som er Dig kjær,

»Og ved Din Gjerning, just Din Qvindegjerning, —
»Men spil ei mer med Digtekunstens Tærning.»

2.

Saa lød Epistlen, som kom fra en Ven;
Tre Gange vist jeg læste den igjen;

Thi Manden, som den skrev, er høist oprigtig,
Og En af dem, hvis Mening er mig vigtig,

Med sjelden Dømmekraft og lys Forstand,
Kort sagt: i Et og Alt en herlig Mand,

Der stiller anden Fordring til en Qvinde,
End at hun netop blot kan sy og spinde,

Og ærer *Mennesket* i hver en Sjæl,
Som fik en Afglands af Guds Naadesvæld.

Tre Gange jeg, som sagt, Epistlen læste,
For hvert et Ord i Tanken ret at fæste;

For hvert et Pro og Kontra at faa fat,
Og klare for mig selv den Tivlens Nat,

Som fra Epistler over os kan falde,
Hvad Theologer vide fremfor Alle;

Thi et fornuftigt Svar jeg give vil,
Og det er Livet selv, som staar paa Spil:

Mit Liv med hvert dets Haab og hver dets Glæde,
Med alle Perler i dets Samfundskjæde.

3.

Saa sad jeg taus og grublede mig træt,
I lønlig Angst, at Tankens Tryllet

Fornuftens Ror og Anker skulde fange,
Og atter nynne for mig gamle Sange,

De kjendte, kjære, ak, hvis Melodi
Kun har eet Thema: Livets Poesi,

Den rige, fulde, som mig gjennembæver,
Hver Gang paa Toner den til Gud mig hæver;

Den barnlig fromme, paa hver Sorgens Dag,
Den hjerteglade ved hvert Lærkeslag,

Den evig unge med de mange Luner,
Der rister de vidunderlige Runer,

Den yndigt drømmende ved Maanens Skin,
Den høit bekjendende paa Bjergets Tind,

Den lifligt anende ved Morgenrøden,
Den kæmpestærke, som tør trodse Døden! —

Er den da Tant? Er den en Lygtemand?
Et Blændværk, født af Skum paa Havets Vand?

Et Luftslet, bygt i Illusioners Rige?
Ei mer de rene Tankers Himmelstige?

O hvor forfærdeligt, *hvis* saa det var! —
 Dog ak, jeg skal jo se at give Svar

Paa den Epistel, som mig har forvirret,
 Og paa *hvis* Ord jeg længe nok har stirret.

4.

Ja, svare... Men hvordan...? Da faldt mit Blik
 Paa »*Bøgers Bog*», som af min Far jeg fik,

I Barndomsdagene, de længst saa fjerne:
 Den gamle Bibel, som jeg ser saa gjerne! —

Med Bindets Indskrift den paa Bordet laa;
 Der stod: Guds Ord er godt at bygge paa.

O, bröd jeg ud, tidt har Du Tröst mig givet,
 Tal nu til mig, thi nu det gjælder Livet!

Du kjære Bibel, tal nu til mit Sind,
 Siig, er det Sandhed eller Hjernespind,

Som vil mig bort fra hvad jeg elsker drage?
 Af Dig, ja *kun* af Dig, vil Raad jeg tage;

Thi Du er ei partisk, og paa det Ord,
 Du giver mig, jeg ubetinget tror.

Det vil jeg følge som en Rüst fraoven,
 Og ingen Vaklen skal mig gjøre doven,

Om end det stik mod Hjertets Ønsker gaar:
 Jeg lyder blindt hvad Raad af Dig jeg faar! —

Saa folded Hænderne jeg over Bogen,
 Og slog den op, med Øiet vendt mod Krogen,

Som om jeg frygted for at se det Sprog
 Af Biblen, som mig skulde gjøre klog,

Og ret betegne mig den Livets Gjerning,
Hvorom der vistnok ei bør spilles Tærning.

5.

Det var S:t Lukas Evangelium,
De Ord om den betroede Pengesum:

»Du onde Tjener, Dig Din Mund fordømmer,
»Naar selv min Strenghed Du for mig berømmer.

»Hvi nedgrov Du det Pund, som jeg Dig gav,
»Og paa hvis Renter *jeg* jo havde Krav?

»Hvi bragte Du det ei til Vexelbordet?
»Hvi har i Klædet *feigt* min Skat Du jordet?

»Tag Pundet fra ham! Hvo, som Intet har,
»Fra ham det Givne bort igjen jeg ta'er.

»Giv det til ham, som har de ti Pund vundet,
»Thi han har Naade for mit Øie fundet,

»Og *Den, der har, til ham der gives skal!*»
Det Reglen er for Herrens Dommerkald. —

I navnløs Glæde Bibelen jeg lukked,
Mens takkende jeg over den mig bukked,

Og gjentog hvad jeg paa dens Side saae;
Der stod: Guds Ord er godt at bygge paa!

Ja, det er vist! Nu vil mit Svar jeg skrive,
Thi fuld Besked kan nu min Ven jeg give.

6.

»Höistærede, min Ven» — saadan jeg skrev —
»Jeg takker Dem for Deres kjære Brev,

»Og ved *min Qvindegjerning* vil jeg blive,
 »Fra den skal Ingen mig i Verden rive:

»Den er i Alt, hvortil mig Gud har sat,
 »Den er mit Livs den allerbedste Skat;

»Den kalder stundom mig til SygdomsLeie,
 »Den har den Lidende mig lært at pleie;

»Den læser Fadervor med fattigt Barn,
 »Og den filerer Net af Traad og Garn;

»Den gaar i Kjøkkenet hel ufortrøden
 »Og passer Suppen, Stegen eller Grøden;

»Den dækker Bord og laver Theen til,
 »Og gaar til Leg og Sang og Strengespil;

»Den syr paa Tøiet og den bøder Vasken,
 »Ja, reparerer grundigt Strömpemasken;

»Den tegner Billeder af Livets Gang,
 »Og former Tanken til melodisk Sang;

»Den passer Hus og Hjem som Pult og Böger:
 »I Alt, af Alt, den klar Oplysning søger

»Om Herrens Vei og Herrens Naadekald,
 »Og om det Spörgsmaal, som han gjöre skal

»Angaaende den *mig* betrode Gave,
 »Hvoraf, skjönt ringe, *Han* dog Frugt vil have.

»Jeg tör i Jorden ei den grave ned,
 »Thi gjør jeg det, saa blier min Herre vred,

»Og tager fra mig, hvad han mig betrode,
 »Og lader mig i Mulm og Mörke rode.

»Det vil De ei, min Ven? Ei sandt, min Gjerning
 »Bör ikke stilles paa Kritikens Tærning?

*Min Qvindegjerning, hvortil jeg er sat,
Den ringe, ringeste, men dog min Skat,*

*Min Qvindegjerning, — ja, jeg lover Dem at blive
Ved den — og mange Vers om den at skrive.*

Benedicte.

6. Till en vän

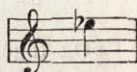
med en bok om »Kultur och Filosofi».

Sinnets odling, andens forskning,
Tänkarn i sin skrift har gömt,
Men imellan båda ligger
Mer än filosofen drömt:

Kärlekens fördolda visdom,
Godhetens filosofi,
Tankens, hjertats, viljans krafter
Lösta upp i harmoni.

Så imellan lif och tanke,
Mellan vetande och tro —
Söndrade af tänkarn — qvinnan
Slår sin kärleks lätta bro,

När i ödmjukt mod hon vågar
Upp till sjelfva källan gå,
När hon tänka kan, som älska,
Varmt och fritt, men djupt ändå.

7. Masten.

Af åren hvitnad, på hällen grå,
 der böljorna brusande slå,
 invid dina dristiga bragders ban',
 der förr du gick segervan —
 en storhet fordom och stor ännu —
 här ligger du slagen nu.

En gång längst upp uti högfjällsskog
 din barrskrud du stolt kring dig slog;
 utbredde den sedan, en väldig fäll,
 till skydd för odlarens tjäll,
 och krönte med kottarnas högröda krans
 din hjessa i vårarnes glans.

Så gick du till sjös med vimpel i topp,
 och nu var du segrarens hopp.
 Med honom du trådde på villande våg
 ditt dristiga vikingatåg,
 och intog ditt rike med herrskarerätt,
 som hafskung af furornas ätt.

Hur sjön ock vräkte, hur vinden tjöt,
 dig styrkan dock aldrig tröt.
 Om tackling och rår blefvo stormens rof,
 om bränningen halft dig begrof,
 du spänstig höjde din topp på nytt,
 se'n vindarnas härar flytt.

Hur länge du herrskade hög på det blå,
 till sist kom din timma också.
 Och bräckt du nu bidar å ödslig hall
 din natt bland bränningars svall.
 Din kraft är slut. Du tjent ut din tid,
 du har rätt till hvila och frid.

Der skummet vrider dig dödskrans hvit,
 på kyilig bädd af granit,
 sof lugnt och lär oss vid böljesång
 hur du lefde och stred en gång:
 hur uppåt du pekat, — hur framåt du höll,
 en ädel kämpe — och föll.

Förf. af Strid.

8. Nytt på vår bokhylla.

Kultur och filosofi i deras förhållande till hvarandra. Fyra populära föreläsningar, hållna i Stockholm 1868 af *Pontus Wikner*. — Sthm 1869 (P. A. Norstedt & Söners förlag). — Pris: 1 rdr 50 öre.

Digteren *Hauch* siger i en af sine småafhandlinger (»Betragtninger med hensyn til menneskets højere opdragelse»): »Dannelsen består ikke så meget i positive kunskaber, som i den højst mulige tilnærmelse til det sande, det skønne og det gode». Her er tale om *mennesket*; men mennesket er ænten *mand* eller *kvinde*. Om ethvært menneske, som menneske, gælder vist tilnærmelsen til det *gode* uden hensyn til kønnet. Det *sande* synes derimod at have særligt hensyn til manden, og det *skønne* til kvinden. Nogen nærmere påvisning tarves næppe, når man kun vil mindes mandens skarpere særpræg i forstandens, og kvindens i følelsens retning: forstanden griber jo sandheden, følelsen skönheden. Alligevel måtte det kaldes en falsk eller ensidig dannelse, hvor en af tonerne fattedes i treklangen: godhed, sandhed og skønhed. Dannet vilde vi ikke kalde den mand, som vel havde — hvad man kalder — et skarpt hoved, men som aldeles fattedes smag eller sans for det skønne. Dannet vilde vi ej heller kalde den kvinde, som næsten smæltede bort i konstnydelse eller skønhedstilbedelse, men som havde så svag og usikker en tankegang, at hun næsten ikke kunde gøre en selvstændig slutning fra årsag til virkning.

Men — spørges nu — hvor skal en kvinde, hvis ævner peger hen i forstandens retning, få næring for sin tanke, få æmne at tumle med og at øve sin dømmekraft på? Ti for hende går vejen til skønhedens rige — der, hvor kvinden er dronning — måske netop gennem — »*filosofien*». Ja, hvorfor ikke?

Al gammel fordom tilside! — Lad os være ærlige og tilstå, at mangan kvinde overgår de fleste mænd netop i *de* naturlige ævner, som er de nödvendigste for en — »*filosof*»! Når ikke desmindre de færreste af slige kvinder får lejlighed til at udvikle disse ævner i samme mål som lige rigt udrustede mænd, så bærer vår fordømsfulde opdragelse en stor del af skylden for, at slige rige ævner henligger unyttede og derfor sløves. Har menneskesamfundets tit så trange hushåldning råd til dette umådelige kraftspild? Vilde ikke synd og nød, fattigdom og åndelig død aftage, i samme forhold som alle disse klare kvindelige hjærner medvirkede til undertrykkelsen eller minskelsen af hine onder? Og er det ukvindeligt: med de ævner, som Gud har givet en, at virke til sine medmenneskers lykke? Nej, visselig ikke!

Altså, om en kvinde føler kraft nok i sin tanke til at løfte med på menneskehedens störste opgaver; om hun har mod til at give sig i kast med lösningen af de gåder, hvoraf fræmskridt eller tilbagegang, åndeligt liv eller død, er afhængig, — da lad hende ikke af fordom eller menneskefrygt hælde sig tilbage fra at yde sin skærv til det store værk, som kaldes »*kultur*» og hvoraf — som det påvises i foreliggende bog — »*filosofi*» er en side, og det en af de væsenligste!

Disse forelæsninger af *Pontus Wikner*, dosent i filosofi ved Upsala lærde höjskole, er »populære», det vil (med forfatterens egne ord) sige: »afsedda att förstås af hvarje bildad läsare». Har de nu også nåt dette formål?

Den, som her drister sig til at svare, er ikke »*filosof*», men »bildad läsare» håber han at töre kalde sig, om end dannelsen kun *nærmer* sig sit formål hele livet igennem. Men netop på grund af hin egenskabs fravær tror han sig særlig skikket til at udtale, at enhver dannet læser eller læserinde virkelig let vil kunne følge forfatteren. Denne har været heldig i at undgå sin videnskabs mange fræmmede konstord, som er en af de væsenligste hindringer for ulærdes tilegnelse af dens udbytte. Hvad videnskaben derved måske kan have tabt i skarphed, det har den på den anden side vundet ved udbredelsen til en större kreds. Og det er endda tvivlsomt, om videnskaben overhoved har tabt det mindste; ti den menneskelige tankeævne må jo være nogenlunde ens over hele værden. Når våre lærde derfor sædvanlig lader sine tanker klæde sig i halv græsk eller romersk dragt, så er det i grunden en utilgivelig magelighed, at de ikke

har klædt dem om efter nordisk språk-»skik og brug», inden de førte dem fræm for våre öjne. Derfor ser vi ulærde også på dem som på fræmmede. »Filosoferne», som jo fræmfor de fleste lærde tilstræver klarhed, borde også fræmfor de fleste slutte et så inderligt venskab med det rene og usmittede modersmål, at deres tanker i dettes dragt kunde finde lettere indgang hos folkets store flertal. — *P. Wikner* har med held tilstrævet dette formål; men det er muligt at komme det endnu meget nærmere, og dette vil sikkert lykkes ham, når vi næste gang hører fra denne ævnerige unge videnskabsmand.

At granske indhåldet i dets enkle dele vilde rummet ikke tillade her. Hovedindhåldet er i korthed følgende: først vises, »hvad med kultur och med filosofi menas»; dernæst meddeles, »hvilka de naturligen gifna sätten äro, på hvilka kulturen förverkligas»; og endelig fræmstilles »förhållandet mellan kulturen och filosofien».

Skönt forfatteren virker i den strænge sandhedsgudindes tjeneste, ved han ej desmindre at låne hende skönhedens glans, hvorved vi så meget mægtigere drages hen imod hende. Nogle uddrag af forf:ns skrift vil oplyse dette nærmere.

Hvor han vil påvise *følelsens* förhåld til *forstanden*, siger han, at hin »är för sjållifvet det, som Kaos var för universum. I Kaos slumrade elementerna till hela den blifvande formrika och formfulländade skapelsen; men Kaos sjelft var formlöst, och skulle någonting blifva derutaf, så måste först Guds ande sväfva derutöfver. Så ligga ock i känslans djup försänkta de oformade elementerna till det, som sedermera gestaltar sig i alla sjållifvets skiftesrika former. Det är ock egendomligt, att den skapande andens första ord, när Han ville låta verlden framgå ur det kaotiska tillståndet, var detta: varde ljus! Första steget framåt, när det gällde att gifva form åt det formlösa, innebars i ljusets framträdande, hvarmed då också är gifvet, att ett framåt i skapelsens formfulländning betyder ett framåt i ljus. Derfor mätes också skapelsens fortgång efter dagar och nätter, d. v. s. måtten äro ljusperioder: och när det gäller att inom skapelsen komma öfver från tredje till femte dagens verk, från växternas skapelse till djurens, d. v. s. från skapandet af sådana varelser, som hafva alldeles ingen uppfattning, till skapandet af sådana, som äga uppfattning, då sker öfvergången genom en ny insats af ljus.... — Så är ock ett framåt inom sjelfmedvetandets lif,

ett framåt i ljus, ett framåt ifrån känslans första dunkla natt genom gryning och dawning till allt högre klarhet».

Filosofien vil *se*, hvad hidtil kun er *følt*. Men hermed skal den også nøjes. Ellers går den udenfor sine grænser; ellers går det den ligesom Faëton, hvis store mistag og deraf følgende ulykke netop var, at han selv vilde styre solgudens vågn. »Ljusets väg är utstakad, den kan i evighet aldrig ändras: filosofens ande vet detta alltför väl och vet äfven, att det icke är han, som utstakat vägen, men han vill *se*, huru vägen går».

Men — siger nogle — alene det at *se*, at vide, kan være farligt; ti — hvis denne *viden* nu skulde vise sig at stå i strid med *tro*? Skulde der ikke kunne tænkes en sandhed i videnskabens værden, som ikke stemmede med en sandhed i troens? »Jag vet», svarer forf:n, »att ingen enda sanning finnes, hvilken icke förskrifver sig från sanningens ande». Endog i de tilfælde, hvor den menneskelige tanke ikke kan udgranske Guds tanke, bör den ikke ændre sine slutninger på uvidenskabelig måde. »Lika litet som skolgossen har rätt att på sin räknetafva afskrifva facitbokens uppgift och så säga till läraren: till detta resultat har jag kommit, lika litet äger jag rätt att afskrifva satser ur Bibeln eller någon annan andlig bok och säga: så har min tanke funnit det». Der er i slige tilfælde ikke andet for filosofen at gøre end at »regne om igen». Med den fræmskridende kultur skal det sikkert vise sig, at sandhed i *viden* mer og mer skal falde sammen med sandhed i *tro*. For Gud, al sandheds kilde, er der ingen strid imellem sandheder på hint og dette område; for det ufuldkomne, men fuldkommelige, menneske skal striden også svinde efterhånden, om end sejren købes kun gennem strid. Selve striden på åndens slagmarker må ingen undfly ræd: ingen må lukke øjne eller stoppe øren for åndens lys eller åndens røst. Ingen af de sjælsævnere, som Gud har givet menneskerne, kvinder så vel som mænd, må disse lade unyttede istædenfor at bruge dem til at fræmme alt godt og skönt og sandt; »och vi må tacka Gud, att han gifvit oss förmågan af en sjelfständig forskning, på samma gång han gifvit oss förmågan att *tro*, der den sjelfständiga forskningen ännu icke hunnit, och i detta lifvet möjligen aldrig skall hinna att uträtta sitt värf».

F. B.

Beatrix, en hägringsbild ur folkunga-sagan, af E. R. — (Örebro 1869. — 83 s. — Pris 1 rdr sv.) — fører os på velklingende vers i et flydende

ordlag midt ind i hin brogede riddertid fra 1300-tallet, som de fleste af os synes at kende så godt fra *Ingemanns* historiske romaner, *Kr. Winthers* »Hjortens flugt» o. s. v. Af sidstnævntes toner hører vi næsten en efterklang, når vi læser skildringen af höjtiden

»uti kungaborgens höga salar,
der de ridderliga ungersvenner
förde ädla damer uti dansen.

— — — — —
Diamanter gnistrade mot ljuset
och rubiner glödde; perlesnören
slöto all sin milda glans kring drivvor
öfvergjutna med ett rosenskimmer»; —

det er samme glødene farvepragt, vi kender så godt fra den danske ælskovsskald. Undertiden mindes vi også om en *Tegnér's* billedrigdom; således når det heder om *Hellig Birgittas* datter, den fromme og strænge *Katrina*, idet hun træder ind at hælde sin straffetal for *Magnus Smeks* overdådige hof:

»Hon mätte hela kretsen med sina ögon blå,
två nordens aftonhimlar med klara norrsken på».

Endog kæmpevisetonen klinger os af og til imøde:

»Fru Blanka sig klädde i drottningaskrud,
med perlor och hängegull;
hon smålog så fagert, som när hon stod brud,
med själen af värme full.
Dock suckade vinden i skogen», —

og, er omkvædet her end »digtning på anden hånd» efter *B. E. Malmström*, så er den dog foretagen med smag hele denne sang igennem. Forf:en har virkelig haft held med at give en »hägring» (luftspejling) af hin fjærne tid, eller idetmindste af den farvætone, som var udbredt over den.

Vender vi os nu til digtet som helhed, da tör man vel næppe henregne det til disse udødelige værker, som har værd for alle tider. Æmnet er imidlertid heldig valt. Skildringen af *Beatricæ's* lykkelige, *Katrinæ's* og *Ripas* ulykkelige kærlighed til kong *Erik* er også i det hele taget vellykket. Derimod vænter man sig af og til lidt mere lys over det spørgsmål, der er kastet ind i handlingen som et slags drivfjæder, — spørgsmålet, om mennesket er sat ind i dette liv for at *nyde*, for at *lide* eller — måske af en tredje grund midt imellem. Den mislyd, som indbringes af *Katrina*,

opløses imidlertid i samklangen dels ved *Beatrix'* blidhed, da hun strör blomster over hende, og dels, da denne tilsidst fælder tårer ved hins lig:

»De falla såsom perlor bland vigda rosenblad,
dem hon helt sakta strör på dem som slumra.»

Kunde æmnet end været afdelt eller ordnet med en kraftigere, sikrere hånd, så at handlingens »røde tråd» eller ledende tanke kom til at fræmtræde noget klarere, — går der dog så skøn, vemodig, mild og blid en stemning igennem hele digtet, at man læser det med inderlig tilfredsstillelse, ja næsten med et slags »juleglæde», endog hvor man ser en så sørgelig jul, som den, hvormed det slutter. Og forf:n bör sikkert på det kraftigste opmuntres til at give os flere »hægringsbilder».

F. B.

Skandinaver och Araber, saga från vikinga-tågen, berättad av *Bias*, förf. til »Magdeburgs hämnare», »Odovalsky» m. fl. — Stockholm (Sigfrid Flodins förlag) 1869. — 151 s. — Pris: 1 rdr 50 öre.

Den sædvanlige fræmgangsmåde ved at omtale en ny bog plejer at være: *först* en hel del smukke ord til forf:n og *så* et »men», — dette slemme ord! Ved denne bog bör man dog vist gøre en undtagelse og bruge den modsatte fræmgangsmåde.

Der findes næmlig allerede på titelbladet et slemt mistag, næmlig ordene: »saga från vikinga-tågen». Disse ord lader det håb opstige i læserens sjæl, at han vil finde en efterligning af den gamle sagastil; men enhvær, som fra våre uskattelige åld-skrifter kender denne, vil snart føle sig skuffet. Språget svarer ingenlunde til tiden, som skildres. Denne anke er imidlertid også — og med rette — gjort imod »Frithiofs saga» af *Tegnér*, og Hr »Bias» vil måske derfor trøste sig med at være i godt sælskab. Denne trøst svinder imidlertid ikke så lidt, når man mindes, hvilke uhyre fræmskridt sagagranskningen har gjort i de 45 år, siden *Tegnér* udgav sit mæsterværk, — mæsterværk nagtet denne anke.

På nogle enkelheder nær (t. e. visse krigsredskabers brug) er forf:n af »Magdeburgs hämnare» m. m. næppe så godt hjemme i sagatiden som i 30-årskrigens tid. Hvad han ikke er, kan han imidlertid blive; ti her gælder det kun om en ting, som kan læres. Værre vilde det se ud, om det galdt en *medfödt* egen-skab, næmlig: digtergaven.

Denne kan heldigvis ikke så let frakændes Hr »Bias». Uagtet foreliggende bog ikke har, hvad den gør krav på: *form* af saga (æmne, personer, uddrag af Edda o. lgn. er ikke nok), så indeholder den ikke desmindre så meget skönt, at man jo må mindes ordene: »i mange former trifs det sköna, och skönt är allt hvad snillrikt är» (Tegnér). Forf:n har især sin styrke i at skildre, tegne, ja *male* hændelserne således, at de næsten lyslevende står fræm for vårt indre blik. Dertil er hans farver tit så varme, så glødende, hvad ænten ælskov eller kamp er formålet. Dette træder så meget stærkere fræm i en skildring som denne, hvor »Nordens is» er blandet med »Sydens ild», — hvor skandinaver mødes med araber. Alene tanken om en sliq samstilling er værd at rose.

Påskönnes bör det også, at forf:n har haft mod til, efter bædste skön, at læmpe sin skrivemåde efter »retskrivningsmødets» vedtægter (en ikke ringe del af denne påskönnelse tilkommer iøvrigt forlæggeren).

F. B.

Ängsblommor åt små Lam. (Insändt.) »Hvor finde en nödvendig veiledning for andagtsövelser i Hjemmet?» Denna fråga, framställd på andra sidan sundet, har med skäl kunnat göras inom vårt eget land. Vi hafva många och goda andaktsböcker, afsedda för äldre kristnas behof; men hvem har hittills varit betänkt på att genom en afpassad uppbyggelseskrift utså kristendomens frön i barnahjertats så emottagliga jordmån? — Genom utgifvandet af den lilla bok, som bär till titel: »Ängsblommor åt små Lam», är således en brist afhjelpt icke blott i den svenska litteraturen, utan ock i det kristliga hemmet.

Uppspirade på rent evangelisk grund vid en flägt af den kärlekens ande, som bjöd: Låter barnen komma till mig!, tyckas dessa älskliga »Ängsblommor» liksom återsvarande bedja: Låter oss komma till barnen.

Vi äro öfvertygade att föräldrar och alla de, som nitälska för det uppväxande slägtets förkofran i det ena nödvändiga, icke skola försunna att genom spridandet af dessa enkla »Ängsblommor» medverka till Kristi kyrkas grundläggande inom barnaverlden.